

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893. Första Kammaren. No 26.

Lördagen den 15 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 8 i denna månad.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande n:o 18, angående allmänna bevillningen.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande, under gårdagen bordlagda ärenden, nemligen: statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 6 a, 6 b, och 54—57, bevillningsutskottets memorial n:o 17, bankoutskottets utlåtande n:o 10 samt lagutskottets utlåtanden n:is 35—38.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

1 punkten.

Herr statsrådet Gilljam: Statsutskottet har erkänt, att den nuvarande ledaren af de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet omöjligen kan medhinna att ensam med några tillfälliga timbiträden sköta de åligganden, som med dessa arbeten följa. Utskottet har också erkänt, att behofvet af förstärkning i arbetskrafterna fortfarande kommer att ega rum. Under sådana förhållanden synes det ju vara i och för sig lämpligt, att detta behof afhjelpes derigenom, att en andra ordinarie tjänsteman för ändamålet tillsättes. Utskottets majoritet har emellertid ansett, att tidpunkten härför ännu icke vore

Anställande af en aktuarie inom ecklesiastikdepartementet.

Anställande
af en aktua-
rie inom
ecklesiastik-
departe-
mentet.
(Forts.)

inne, utan att man tills vidare kunde nöja sig med en provisorisk anordning. Utskottet har sagt, att med tillsättandet af den nya ordinarie tjänstemannen borde anstå, till dess att arbetet med de allmänna läroverkens och folkskolornas statistik hunnit så långt framåt, att man kunde påräkna att få redogörelserna för ett läsår färdiga under loppet af det nästföljande året. Enligt hvad jag hörde uppgifvas i Andra Kammaren af en ledamot, tillhörande utskottsmajoriteten, har han beräknat, att detta skulle kunna blifva fallet omkring år 1900. Det är ännu sju år dit, mine herrar, en lång tid, och fråga är, om det verkligen kan anses lämpligt, att ett stadigvarande behof tillgodoses genom en provisorisk anordning under en så lång tid.

Särskildt vill jag påpeka, att arbetet är af den beskaffenhet, att den som skall sysselsätta sig med detsamma behöfver en lång tid, innan han fullt kommer in i alla dess detaljer. Dertill kommer äfven att för arbetets jemna, raska och säkra fortgång nödvändigt är, att den egentliga ledaren och hans biträde äro så vana vid samarbete, att icke några onödiga hinder uppstå genom bristande samverkan dem emellan. Men om man nu låter detta vetenskapligt bildade biträde, som utskottet erkänner vara behöfligt, aflönas med ett så ringa belopp som 2,000 kronor och derjemte kvarhåller honom i den osäkra ställning, som en extra ordinarie tjänsteman alltid intager, så har man att befara oupphörliga ombyten, ty ingen stannar längre, än till dess tillfälle erbjuder sig för honom att få en tryggad och bättre aflönad anställning. Att bestämma aflöningen på sätt utskottet hemställt synes mig under sådana förhållanden så långt ifrån vara god hushållning, att det i stället är misshushållning; och anhåller jag därför, att kammaren måtte lemna sitt bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ifrågavarande afseende.

Herr Tamm: Jag skall be att med några ord få söka förklara det utlåtande, som statsutskottet afgifvit. Från statsutskottets sida är ingalunda förnekadt, att i detta fall ett stadigvarande behof förefinnes. Endast i afseende på frågan, huruvida detta bör nu fyllas genom en ordinarie eller genom en extra ordinarie tjänsteman, råder skiljaktighet mellan Kongl. Maj:ts och utskottets förslag. Ty jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att utskottet hemställer icke om afslag å Kongl. Maj:ts proposition, utan om beviljande af 2,000 kronor. De skäl, hvarför utskottet stannat vid denna summa, förekomma delvis i Kongl. Maj:ts egen proposition. Der förklaras nemligen, att genom den anordning, som hittills funnits, och till hvilken statsutskottet nu beviljat medel, »hade läroverksstatistiken kunnat föras fram så, att berättelsen för läsåret 1889—1890 nu vore under tryckning samt alla tabellerna för läsåret 1890—1891 utarbetade. Det ändamål, som närmast afsetts med anlitan af nämnda särskilda biträde, nemligen att bringa berättelserna fram till det löpande läsåret, kunde med visshet påräknas blifva uppnådt under nästkommande år, hvarefter af detta slags arbete återstode endast en berättelse årligen att utföra.» Således har man i denna statistik hunnit fram i tiden. Beträffande den andra af de två grupper, som nu utgöra föremål för statistisk bearbetning, nemligen folkskolestatistiken, äro en

hel del arbeten redan undanljorda. Utskottet säger, att, sedan det vidlyftiga arbete, som vållades af den förberedande granskningen, »nu undanljorts, kunde utan uppskof arbetet med berättelsernas offentliggörande återupptagas, och det vore att beräkna, att de skulle i rask följd utkomma. För framtiden borde sådana omfattande förarbeten, som nu måst göras, icke blifva behöfliga.»

Anställande af en aktuarie inom ecklesiastikdepartementet.
(Forts.)

Således synes, att med den anordning, som nu är, verkligen åstadkommit, att nämnda två statistiker kommit i ofantligt bättre läge än förut, och att man därför kan hysa berättigad förhoppning om att dessa arbeten snart nog fullt komma i ordning.

Derjemte är såsom skäl för anslaget anfördt, att flera andra läroverk vänta på en dylik statistik. Men derom är ännu icke beslut fattadt. Och utskottet säger, att, då statistiken angående de två läroverksgrupper, som nu äro föremål för statistisk bearbetning, framskridit så raskt som skett, man skall vänta med att tillsätta en ordinarie tjänsteman, till dess beslut fattats, att i fråga om de andra läroverken statistisk utredning skulle ske.

Slutligen förekommer ännu ett skäl, nemligen att för kontinuitetens skull omförmälda biträde skulle behöfva komma på ordinarie stat. Ja, klart är att kontinuitet är nödvändig inom ett arbete sådant som detta, men den bör väl antagligen upprätthållas af ledaren af arbetet, icke så mycket af biträdet, om den också i fråga om detta är en fördel.

Frågan gäller således, om Riksdagen vill bevilja 2,000 kronor, eller vill bevilja icke blott 3,000 kronor, utan äfven med dessa 3,000 kronor sedermera följande ålderstillägg och pension.

Chefen för ecklesiastikdepartementet har onekligen i den kongl. propositionen gjort många inskränkingar, men det är också allom bekant, huru ofantligt många och ständigt växande nya kraf ställas på denna hufvudtitel. Derfor är nog rådligt iakttaga en viss försigtighet, så att icke denna hufvudtitel får svälla ut allt för mycket.

Det är af dessa grunder, som jag ansett mig böra ställa mig på statsutskottets sida; och får jag anhålla om bifall till utskottets förslag.

Herr Boström, Filip: Såsom kammaren behagade finna, har jag jemte tre andra ledamöter af statsutskottet framställt reservation mot utskottets förslag i den föredragna punkten. — Utskottet säger på sid. 5 i betänkandet: »Genom hvad till statsrådsprotokollet blifvit i ämnet meddeladt anser utskottet behovet af ett vetenskapligt bildadt biträde å ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning vara styrkt.» Jag hemställer till kammaren, om man kan tänka sig, att ett vetenskapligt bildadt biträde, en person som nu i många år tjänstgjort inom denna afdelning af departementet, kan vara nöjd med att på extra stat uppbära ett arvode 1,500 kronor, som under några år ökats med 500 kronor. Man kan icke begära, att kontinuitet i arbetet inom departementets statistiska afdelning kan på sådant sätt åstadkommas. Den föregående värde talaren sade, med afseende på denna kontinuitet, att hufvudsaken är, att arbetets ledare står på ordinarie stat. Förhållandet är, att den nuvarande ledaren är till åren

Anställande af en aktuarie inom ecklesiastikdepartementet. kommen och icke har många år qvar, innan han blir pensionsberättigad. Ganska lämpligt torde därför vara, att det biträde, som under en följd af år arbetat sig in i dessa saker, blifver satt på ordinarie stat, att han må kunna qvarstanna och till äfventyrs erhålla den kanslisekreteraretjenst, som nu innehafves af arbetets ledare.

(Forts.) Jag tror således alla skäl vara att antaga Kongl. Maj:ts förslag i ämnet, så mycket mera som Riksdagen så nyligen som för två år sedan bestämt, att i statistiska afdelningen inom kommerskollegium skulle tillsättas en förste aktuarie, en aktuarie och två amanuenser, och nu föreslagits, att ifrågavarande tjänsteman skulle blifva likställd med aktuarien derstädes. Jag tillåter mig därför att i öfverensstämmelse med herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets.

Herr statsrådet Gilljam: Blott några få ord. Jag inskränkte mig med flit i mitt första anförande till att framhålla, att redan för det nuvarande statistiska arbetet inom ecklesiastikdepartementet en förstärkning af de vetenskapligt bildade arbetskrafterna är nödvändig. Men synnerligen önskvärdt är ock, att ju förr desto hellre det statistiska arbetet måtte kunna utsträckas till någon eller några af de många undervisningsanstalter, hvilka ännu icke kunnat blifva föremål för statistisk bearbetning. Jag anser för min del detta vara så önskvärdt, att både folkskolestatistiken och allmänna läroverksstatistiken synas mig, så vidt möjligt, böra inskränkas, för att de öfriga undervisningsanstalterna måtte blifva åtminstone i någon mån delaktiga af den statistiska behandling, som vid så mångfaldiga tillfällen visar sig erforderlig, då det gäller att inom departementet erhålla upplysning i än det ena, än det andra afseendet.

Af den föregående talaren har jag blifvit förekommen i hvad jag kunnat hafva att erinra mot den talare, som yrkat bifall till utskottets förslag. Jag har endast ett att tillägga. Om jag, såsom jag anser mig vara förtjent af, får något erkännande därför, att jag sökt så mycket som möjligt begränsa utgifterna inom denna hufvudtitel, anhåller jag å andra sidan, att kammaren icke måtte anse, att företrädesvis åttonde hufvudtiteln bör göras till föremål för afprutningar å begärda anslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt och vidare derpå, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

2—9 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

10 punkten.

Mom. a.)

Herr statsrådet Gilljam: Ehuru efter denna frågas utgång i Andra Kammaren icke synnerligen mycket kan vara att hoppas för Kongl. Maj:ts förslag, anser jag mig likväl skyldig, med afseende på frågans beskaffenhet, att för en stund taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk.

Jag vill då först underkasta utskottets motivering en kort kritik. Utskottet har sagt, att det uppenbara syftet med denna proposition är att åt de små städer, der dessa läroverk äro belägna, bevara dem, att fastslå dem i dessa städer. Ja, det är verkligen riktigt, att Kongl. Maj:ts afsigt är, att åt dessa städer söka bevara deras läroverk, som för dem hafva ett stort värde och sedan längre tid varit föremål för invånarnes uppoffringar och lifliga intresse. Såsom jag nämnde vid förra riksdagen, tror jag också, att dessa läroverk hafva sin viktiga uppgift att fylla, men utan tvifvel äro de i behof af reformer. De brister, som hafva anmärkts emot dem, äro af så stor betydelse, att de icke kunna förnekas. Den första af dessa är, att lärjungarne äro så fåtaliga, att i följd deraf statens kostnader blifva oproporionerligt stora; den andra är den, att den bildning, som vid dessa läroverk bjudes, är allt för ofullständig. Den första bristen har Kongl. Maj:t, såväl vid denna riksdag som vid flera föregående, föreslagit att afhjelpa genom att tillåta samundervisning vid dessa läroverk, hvarigenom man med temligen stor visshet kan beräkna, att lärjungeantalet skulle blifva fullt motsvarande de lärarekrafter, som der finnas. Den andra bristen har Kongl. Maj:t, såväl nu som förut, föreslagit att afhjelpa genom att utvidga de nuvarande treåriga kurserna till femåriga. Innan man beslutar sig för att indraga dessa läroverk, bör man framför allt vara fullkomligt på det klara med, om man vill sätta något annat i stället, och hvad detta andra skall blifva, ty annars komma vi att i ökadtt mått få upplefva, hvad vi nu hålla på att få upplefva, nemligen att först indragas läroverk, och omedelbart derefter väckas förslag om inrättande af nya läroverk i samma läroverks ställe. Så är för ögonblicket förhållandet med de pedagogier, som nyss enligt Kongl. Maj:ts af Riksdagen gillade beslut indragits. De skola upphöra den 1 juli innevarande år, Kongl. Maj:t, som icke tänkt på några andra läroverk i deras ställe, är för närvarande sysselsatt med att förordna om deras qvarlätenskap, men samtidigt är nu från utskottets sida fråga om att i samma städer inrätta ett nytt slag af läroverk. Hade det icke varit synnerligen önskvärdt, om man hade dröjt med att indraga pedagogierna, till dess man varit fullkomligt på det klara med om man tänkt sig, att dessa städer framdeles skulle blifva utan läroverk eller få läroverk af en ny art. Det hade varit lättare att på den gamla grunden uppbygga de nya skolorna än att, sedan man först borttagit de gamla, derefter inrätta nya i stället.

Utskottet har i sitt utlåtande detta år uttalat sig ogynnsamt om samundervisning. Utskottet säger på sid. 37, i slutet af första

*Om infö-
rande af
samunder-
visning vid
vissa läro-
verk.*

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

stycket: »och mot den nu föreslagna samskolan synas utskottet tungt vägande anmärkningar kunna riktas». Med ledning af det följande har jag fattat saken så, att utskottet har menat, att införande af samundervisning vore en nyhet, som skulle komma att förorsaka staten stora kostnader, emedan sedan man väl beviljat de mindre städerna förmånen af en god och billig flickundervisning, alla andra städer skulle komma efter med samma anspråk. Jag har vid läsningen af utskottsutlåtandet lagt tonvigten på »samskolan». Af diskussionen i Andra Kammaren hörde jag dock, att detta icke skulle vara rätt, utan att hufvudvigten borde läggas på »den nu föreslagna», men jag kan icke förstå detta, ty den nu föreslagna samskolan är alldeles densamma, som Kongl. Maj:t föreslog vid förra årets riksdag, och då hade utskottet många fördelaktiga omdömen att uttala om samundervisningen, särskildt derutinnan att den ur ekonomisk synpunkt skulle vara på många ställen mycket att rekommendera.

I stället för den af Kongl. Maj:t föreslagna samskolan har nu utskottet föreslagit en ny art af skolor, en »öfverbyggnad på folkskolorna», eller »högre folkskolor», som det heter i själfva klämman. Antagligen är det många af herrarne, som icke veta, hvad det menas med högre folkskolor, ty vi hafva blott och bart ett ringa antal sådana i vårt land; de äro blott tolf. Första paragrafen i gällande stadga för dessa lyder på följande vis: »högre folkskola är en sådan, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhemta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden, eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbetet dem beröfvas». Säsom herrarne se, är det, åtminstone efter min uppfattning, en grundväsentlig skilnad mellan dessa nu faktiskt befintliga högre folkskolor och de högre folkskolor, som utskottet föreslår. De hafva, så vidt jag kan förstå, icke annat gemensamt med hvarandra än namnet. De nu befintliga högre folkskolorna äro synbarligen beräknade för barn, som redan inträdt i sin blifvande lefnadsverksamhet och blott önska att vid sidan af denna tillika få tillfälle att öka sina kunskaper. De äro närmast beräknade för landet, och det är särskildt föreskrifvet, att läseåret icke får sträcka sig utöfver 24 veckor. Det är nu visserligen sant, att dessa högre folkskolor äfven kunna omplanteras i städerna, och det är en sak, hvarför jag anser många skäl tala. Men med afseende på den olika beskaffenheten af yrkena i städerna och sättet för deras bedrifvande, måste man, om man vill bibehålla den högre folkskolans syfte och anda, tänka sig denna skola äfven i städerna, anordnad på det sätt, att sådana barn, som redan trädt in i ett yrke, samtidigt få tillfälle att utbilda sina kunskaper, d. v. s. skolan så anordnad, att hennes verksamhet skulle inskränkas till några få timmar i veckan, 6 à 8, men i stället utsträckas öfver en så stor del af läseåret, som möjligt är med iakttagande af att lärare och lärjungar också behöfva få någon tids hvila från läsningen. Då frågar jag, mine herrar, finnes det någon likhet mellan dylika högre folkskolor och de af utskottet föreslagna. Ingalunda. De skolor, som af ett par motionärer blifvit föreslagna och af utskottets majoritet särskildt förordade, äro tvärt om mycket

nära öfverensstämmande med de af Kongl. Maj:t föreslagna. Motionärerna hafva sammanfattat sina påståenden i några punkter, angifvande de särskilda grunderna för de af dem tänkta skolorna. Utåtskilliga af dessa punkter kan jag fullkomligt instämma. Andra röra blott och bart ekonomiska förhållanden och anordningar. Det är blott i två fall, som det finnes någon skilnad mellan dessa, af motionärerna föreslagna skolor och de af Kongl. Maj:t föreslagna. Den ena skiljaktigheten är den, att Kongl. Maj:t har tänkt sig, att det skulle vara ungefär samma kompetens för lärarne vid dessa skolor, med undantag af lärarinnorna naturligtvis, som för lärarne vid de allmänna läroverken, under det att motionärerna föreslå, att äfven folkskolelärare och lärarinnor vid dessa skolor må kunna vinna anställning. Ja, om denna sak kan man hafva något olika åsigt, men alla parter utan undantag måste dock vara ense derom, att lärarne ovilkorligen skola vara kompetenta att sköta sina befattningar, och efter nuvarande förhållanden är ingen folkskolelärare eller lärarinna kompetent att lemna undervisning i en skola, der åtminstone ett främmande språk skall förekomma.

Den andra skiljaktigheten rör inträdesåldern. Motionärerna förordade 12 år, men i detta fall hafva de icke fått understöd af utskottet, som säger, att någon viss ålder icke bör föreskrifvas. Någon siffra finnes icke i detta utskottets utlåtande angifven, men i förra årets utlåtande var en ålder af 10 år uttryckligen förordad.

Dessa äro skiljaktigheterna, och när så förhåller sig, synes mig verkligen skilnaden mellan de af Kongl. Maj:t och de af utskottet föreslagna skolorna alls icke större, än att, såsom jag sade vid förra riksdagen, en sammanjemkning mycket väl hade kunnat låta sig göra. Utskottet har nu hemställt om afslag å Kongl. Maj:ts framställning, och af de skäl, som jag anfört, förstår kammaren, att jag å min sida icke kan annat än yrka afslag å utskottets hemställan.

Jag ber nu att med några ord få beröra reservanternas förslag, till hvilket jag i Andra Kammaren redan har yrkat bifall. Detta mitt yrkande om bifall är dock synnerligen ljumt och ingalunda gjordt med någon tillfredsställelse. Det är i två hänseenden, som reservanternas förslag skiljer sig från Kongl. Maj:ts. Den ena saken rör staden Marstrand och har för denna en mycket stor betydelse, men är ur allmän synpunkt väl ej synnerligen vigtig. Reservanternas vilja icke, att det af Kongl. Maj:t äskade medgifvandet skall gälla läroverket i Marstrand. Kongl. Maj:t har dock tänkt sig, att om detta läroverk, som icke har stort lärjungeantal — tvärtom ett mycket ringa —, blefve förvandladt till en samskola, skulle bristen på lärjungar just på det sättet bäst afhjelpas, och för det andra gör stadens isolerade läge, att en samskola för denna stad skulle vara synnerligen önskvärd och behöflig. Den andra skiljaktigheten mellan reservanternas och Kongl. Maj:ts förslag rör fördelningen mellan staten och kommunerna af kostnaden för de särskilda samskolorna. Det är den väsentliga skilnaden. Kongl. Maj:t hade begärt att för hvarje läroverk få fritt disponera ett belopp af 8,150 kronor, som utgör de för närvarande på läroverkets ordinarie stat uppförda lönedel jemte de på hvar och en af dervarande lärareplatser belöpande löneförbätt-

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.
(Forts.)

*Om infö-
rande af
samunder-
visning vid
vissa läro-
verk.*

(Forts.)

ringemedel. Kongl. Maj:t har beräknat, att staden ändock skulle få åtaga sig en garanti, vexlande mellan 1,300 och 3,100 kronor, hvilken garanti dock i regeln ej behöfde medföra motsvarande uppoffringar, enär staden skulle hafva rätt att upptaga särskilda terminsafgifter utöfver dem, som för närvarande förekomma vid våra allmänna läroverk. Reservanterna hafva nu ändrat detta förslag på det sätt, att i alla händelser kommunen skulle bidraga med en tredjedel af lärarnes löneförmåner. Detta innebär, att i vissa fall, särskildt vid de minsta läroverken, kommunen ej skulle få räkna sig till godo hela detta belopp 8,150 kronor, som Kongl. Maj:t föreslagit. Om, såsom Kongl. Maj:t för de minsta läroverken beräknat, kostnaden skulle gå upp för lärarnes aflöning till 9,450 kronor, så skulle enligt reservanternas förslag staten deraf icke betala mer än 6,300 kronor, och återstoden af de 8,150 kronorna blifva en besparing för staten. Kommunen skulle således sjelf få lof att betala 3,150 kronor. Den skulle genom de höjda terminsafgifterna kunna erhålla ett belopp af ungefär 1,000 kronor efter gjord beräkning, det vill säga, att kommunens verkliga kostnad skulle blifva omkring 2,100 kronor. För att kommunen skulle få komma i fullt åtnjutande af de 8,150 kronorna, borde kostnaden för lärarnes aflöning uppgå tillsammans till 12,225 kronor, men då skulle kommunen få betala en tredjedel med 4,075 kronor. Efter afdrag af hvad som kunde inflyta genom de höjda terminsafgifterna, som då enligt samma beräkning skulle uppgå till 2,000 kronor, skulle kommunen få en verklig utgift af omkring 2,100 kronor. Således, kostnaden för de särskilda småstäderna skulle blifva något öfver 2,000 kronor, alltid med risk att behöfva betala ännu mera, och med skyldighet derjemte att tillhandahålla rektorsbostad och möjligen få göra dryga omkostnader för utvidgning af läroverkslokalerna. Nu säga och tycka helt visst flere af herrarne, vana som de äro vid stora förhållanden, att 2,000 kronor är väl icke ett så synnerligen betungande belopp. Ja, allting är relativt. Om jag utgår från den påförda bevillningen för fastighet och inkomst under år 1890 och jemför t. ex. Strömstad, som ju är en af våra mindre, men dock icke minsta städer, med Stockholm, som är vår största stad, så förstå kanske herrarna lättare, hvad det är för en uppoffring, som reservanterna kräfvat af dessa småstäder. För Strömstad är 2,000 kronor detsamma som 58 % af den påförda bevillningen. Motsvarande summa för Stockholm utgör 517,000 kronor, under det att samtidigt samtliga allmänna läroverk för gossar i Stockholm ej för statsverket medföra större kostnad än 412,000 kronor. Men, säger man, småstäderna få ju också sina flickor gratis undervisade. Nej, det är icke så. Småstäderna få tillfälle till undervisning åt sina flickor, till en jemförelsevis god undervisning och äfven billig, men alls icke till någon gratisundervisning. För belysande häraf vill jag å nyo taga ett exempel. Jag tänker mig en familjefader i en sådan stad, der staten ensam bekostar undervisningen vid gossläroverket. Han har en son och en dotter. För sonen behöfver han betala vid det allmänna läroverket de vanliga afgifterna till skolkassorna, hvilka afgifter jag nu för jemnhetens skull beräknar till 15 kronor i terminen, d. v. s. 30 kronor för år. Dessutom får han betala fulla kostnaden

för dotterns undervisning. Jag tänker mig sedan en familjefader med en son och en dotter i en stad, der en af de föreslagna samskolorna förekommer. Först och främst skola der både gossen och flickan betala de nu vanliga afgifterna, således tillsammans för år 60 kronor. Vidare skall för både gossen och flickan betalas den förhöjda terminsavgiften, 10 kronor för hvardera, d. v. s. 20 kronor för år, eller för båda tillsammans 40 kronor för år. Det gör tillhoppa 100 kronor. På det förra stället betalar fadren 30 kronor, utom afgift för flickans undervisning, på det senare 100 kronor. Har jag då icke ett belopp af 70 kronor, som denna senare familjefader med skäl kan anses hafva fått betala för flickans undervisning. Gå gossen och flickan i 4:de eller 5:te klassen, blir denna senare summa, som familjefadern har att utbetala, 110 kronor. Herrarne kunna nu sjelfva taga och jemföra dessa belopp, 70 och 110 kronor, med afgiften för en flicka, som får undervisning i en flickskola i Stockholm eller i en stor eller medelstor stad. Det är skillnad, men skillnaden är icke så stor, att det på ena stället är gratisundervisning och på det andra en dyr undervisning.

Af de skäl jag nu anfört torde framgå, att mitt yrkande om bifall till reservanternas förslag icke kan ske med någon synnerlig tillfredsställelse. Tvärt om anser jag förslaget innebära ett kacheradt afslag, och att den fördel, som Kongl. Maj:t velat bereda dessa småstäder, genom de af reservanterna föreslagna bestämmelserna blir så väsentligt reducerad, att man ej vet, om förslaget faktiskt kan komma att på något ställe blifva tilläpadt. Men det ligger dock i reservanternas framställning en viss tendens att gå Kongl. Maj:t till mötes, och då de ifrågavarande städerna åtminstone skulle få tillfälle att göra ett val, ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Kerfstedt: Jag har blifvit upptagen bland dem af denna kammars ledamöter i statsutskottet, som hafva reserverat sig till förmån för ett från Kongl. Maj:ts afvikande förslag. Jag har visserligen, när det i statsutskottet gälde att rösta mellan reservanternas och utskottets förslag, ställt mig på det förra förslagets ståndpunkt, men för öfrigt har jag så väl på afdelningen som inom utskottet yrkat i allt väsentligt bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Då nu herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke gjort något yrkande till förmån för Kongl. Maj:ts förslag, skall ej heller jag tillåta mig göra det. Men jag kan icke ens i likhet med herr statsrådet gifva ett matt tillstyrkande till reservanternas förslag, ty enligt den erfarenhet, jag har från de små kommuner, som hafva treklassiga läroverk, råder der ingen önskan att till så högt pris, som reservanterna föreslå, köpa samundervisning. Om Kongl. Maj:ts förslag bifölles, blefve det en möjlighet för dessa små läroverk att åtminstone få lefva, men skall det dragas så stora vexlar på den kommunala offervilligheten i ifrågavarande småstäder, som reservanterna föreslagit, föreställer jag mig, att deras förslag icke skall vinna så synnerligen stor tillämpning. Jag tror icke, att många af de små städerna med en uppoffring af 4,000 kronor och derutöfver skola vara benägna att afstå sitt treklassiga läroverk och i stället få en slags kommunal- eller

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

mellanskola, der deras gossar icke finge den undervisning, att de kunde få dimissionsrätt till högre läroverk, der de endast finge undervisning i ett lefvande språk, i följd hvaraf de, om de ville söka sig in i högre läroverk, skulle nödgas taga privata lektioner icke blott i lefvande språk utan äfven möjligen i något af de öfriga ämnena. Jag tror, att den ringa förmån, som erbjudes dessa städer icke gerna kan svara mot de stora utgifter, som skulle drabba dem i fall reservanternas förslag skulle tillämpas. Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Billing: Läroverksfrågans behandling i Riksdagen är ett bedröfligt kapitel. Kongl. Maj:t må framlägga hvilket förslag som helst och gå Riksdagens uttalade önskan än så mycket till mötes i ett eller annat hänseende — följden blir i alla händelser ett afslag, och skälen för afslaget blifva några allmänna fraser, hvilkas innehåll man icke ens gjort sig besvär att genomtänka, såsom herr statsrådet klart påvisat.

Det är ganska otacksamt att yttra sig i denna fråga, men då jag är målsman för åtskilliga små läroverk, anser jag mig pligtig att föra deras talan, och jag gör det så mycket hellre, som jag anser utskottets förslag vara i hög grad obilligt och i hög grad illa motiveradt. Deremot äro skälen för Kongl. Maj:ts förslag mycket starka och bindande. Jag skall endast upprepa dessa och behöfver icke vidare utveckla dem.

Kongl. Maj:t har fast uppmärksamheten på de små stadssamhälernas berättigade anspråk att få frågan om sina små läroverk definitivt afgjord. Dessa samhällen älska sina små läroverk. De hålla fast vid dem med allra största ifver. De hafva gjort stora uppoffringar för dem och äro färdiga att göra ännu större. Men hvad skola de göra, när de kanske en vacker dag få veta, att läroverken skola indragas eller må hända förvandlas till något helt annat än de hafva varit.

Vidare talas om lärarnes berättigade anspråk på att få sin ställning tryggad. Det är och blir obilligt att en stor mängd ordinarie lärareplatser skola skötas genom vikarier, och att således en skara lärare, som under många år sköta ordinarie befattning, skola nöja sig med att stå på extra stat.

Det viktigaste skälet slutligen att få frågan afgjord är, säger Kongl. Maj:t, att undervisningen i dessa läroverk icke kan skötas såsom sig bör, så länge frågan om anordningen inom dem sväfvar i det ovissa och dunkla.

Då dertill kommer, att Riksdagen upprepade gånger uttalat sig i den rigtning, Kongl. Maj:ts förslag anvisar, synes det, som om man skulle kunnat vänta ett annat utslag från statsutskottet än det föredragna betänkandet utvisar.

Har man då haft några starka skäl mot Kongl. Maj:ts förslag, eller har man några starka skäl för det förslag man sjelf framlagt? De skäl, utskottet åberopat mot det kungliga förslaget, äro tre. Det första är, att Kongl. Maj:ts förslag skulle innehålla en opröfvad nyhet. Det andra är, att Kongl. Maj:ts föreslagna skolanordning skulle vara afsedd för de mera bemedlades barn. Och det tredje är, att denna anordning skulle leda in på en väg, som i sin fortsättning måste medföra högst betydliga utgifter för statsverket. Jag tror, att

icke ett enda af dessa skäl har någon betydelse. Först och främst innehåller Kongl. Maj:ts förslag icke en opröfvad nyhet annorledes än så som hvarje förslag till förändring i sig innebär något nytt. Och så mycket mindre borde *de* kunna klandra förslaget för att vara en opröfvad nyhet, hvilka mött Kongl. Maj:ts föregående förslag med alldeles motsatt argument: att de gått i de gamla nötta spåren. Nu har Kongl. Maj:t föreslagit något nytt. Nu säga de, att de icke vilja vara med derom, därför att det icke är gammalt nog. Förslaget innebär dock icke en opröfvad nyhet, ty på enskilda områden har denna sak, att hafva gossar och flickor vid undervisning förenade, försökts, och vidare har den försökts i många andra länder, och der hafva försöken visat sig i allmänhet slå väl ut. Dertill kommer, att meningen icke är att i ett slag omändra våra treklassiga läroverk till samskolor, utan omändringen skall bero på vederbörande kommuner sjelfva och på öfverenskommelse mellan kommunerna och Kongl. Maj:t angående hvad kommunen skall prestera. Och det är visst icke att vänta, att alla kommunerna skola i första taget gå in på de stora fordringar, som ställas på dem för att de skola få en samskola till stånd. Därför blifver nyheten pröfvad, innan den blifver allmänt genomförd.

Slutligen har Kongl. Maj:t icke lemnat statsutskottet och Riksdagen i dunkla föreställningar om hvad dessa skolor skulle innebära. Kongl. Maj:t har framlagt ett ganska detaljeradt schema, som tänkts skola läggas till grund för undervisningen, och detta schema kan man granska, och då behöfver man icke vara i stor ovisshet om hvad dessa läroverk skola prestera och afse.

Vidare anför utskottet såsom skäl mot Kongl. Maj:ts förslag, att ifrågavarande samskolor vore afsedda för de mera bemedlades barn. Eftersom utskottet skrifvit detta, har det väl menat det. Eljest skulle jag haft svårt att tro det. Åtminstone kan icke den, hvilken, liksom jag, hvarje år pröfvar förslag om befrielse från terminsafgifter, medgifva, att dessa små läroverk befolkas hufvudsakligen af de mera bemedlades barn. Från ett läroverk har t. ex. mången gång framkommit förslag om befrielse från terminsafgifterna för omkring 50% af barnen, därför att de voro mindre bemedlade. Det är icke de mera bemedlades barn, som i allmänhet gå i dessa treklassiga läroverk, så vidt man icke vill en gång för alla fastslå, att *mera bemedlade* äro alla, som icke tillhöra jordbrukarnes klass. Vill man deremot medgifva, att mindre handtverkare, vaktbetjente vid jernvägarne, stadsarbetare m. fl. icke kunna räknas till de mera bemedlade, så måste man ock medgifva, att dessa läroverk befolkas af de mindre bemedlades barn.

Men om man vill medgifva, att småhandtverkare m. fl. icke äro att räkna till de mera »bemedlade», så är det omöjligt att påstå, att dessa treklassiga läroverk icke skulle vara afsedda jemväl för de mindre bemedlades barn. Statsutskottet har tydligen också icke kunnat riktigt fasthålla detta skäl, ty i nästa andetag säger utskottet, att de föreslagna läroverken icke passa för de mera bemedlades barn därför, att läroverken icke skulle erhålla dimissionsrätt till högre läroverk. När nu Kongl. Maj:t föreslagit, att de icke skulle hafva

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

dimissionsrätt, så är dermed klart och bestämdt angifvet, att dessa skolor icke skulle vara afsedda att meddela undervisning med högre syftning, utan just en allmän medborgerlig undervisning, lämpad för deras behof, hvilka icke gå den längre studievägen.

Slutligen har utskottet sagt, att antagandet af Kongl. Maj:ts förslag skulle leda in på en väg, som i sin fortsättning skulle medföra mycket dryga utgifter för statsverket, därför att de större städerna med fullständiga läroverk skulle komma att begära motsvarande lättnader för undervisningen af deras qvinliga ungdom. Detta skäl går rakt i stick emot hvad Kongl. Maj:t föreslagit, ty detta förslags motivering är, att de ifrågavarande läroverken skulle vara belägna i småstäder, som icke hafva fullständigt läroverk för gossar och icke orka med att uppehålla en flickskola. Om sålunda från de större städerna skulle framkomma ett sådant anspråk, som utskottet befarat, vore detta i rak strid mot premisserna till Kongl. Maj:ts förslag. Den enda konsekvens, man skulle kunna draga af Kongl. Maj:ts förslag med afseende å de större städerna, vore den, att man äfven der skulle kunna begära, att flickorna blefve undervisade tillsammans med gossarne, men sjelfva kostnadsfrågan kan icke här åberopas såsom ett skäl mot Kongl. Maj:ts förslag. Dertill kommer, att Kongl. Maj:t icke begärt något nytt anslag af Riksdagen för de föreslagna läroverken, utan endast äskat tillåtelse att få begagna de nuvarande anslagen på sådant sätt, att de nu befintliga skolorna icke blott kunde uppehållas, utan utvidgas till samskolor till mycket större gagn för de särskilda småstäderna.

Till sist ber jag att få säga några ord om hvad statsutskottets majoritet behagat föreslå i stället för Kongl. Maj:ts förslag. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har redan så grundligt granskat utskottets förslag, att jag dertill icke behöfver tillägga något. Statsrådet har visat, att, så vidt statsutskottet verkligen velat föreslå inrättandet af högre folkskolor i enlighet med den tankegång, som genomgår de framlagda motionerna, statsutskottets förslag vore mycket närmare Kongl. Maj:ts förslag än den nu gällande ordningen för högre folkskolor i riket. Statsutskottet hade också därför, såsom statsrådet anført, mycket väl kunnat sammanjemka de önsknigar, som ligga till grund för utskottets och Kongl. Maj:ts förslag, om utskottet så velat, men i stället begär utskottet, att de treklassiga läroverken skola ombildas till högre folkskolor. Om det nu ligger någon mening i detta, om statsutskottet verkligen stält sig på den ståndpunkt, som dess yttrande angifver, så har utskottet visserligen icke föreslagit något opröfvadt nytt, men väl något pröfvadt gammalt, som i pröfningen befunnits vara ganska litet värdt att hålla på. Detta hafva äfven motionärerna i Andra Kammaren uppvisat. Särskildt herr Liljeholm har visat, att den högre folkskolan vunnit endast litet intresse i vårt land och att i dess nuvarande form man icke rätt vetat, hvad det egentliga syftet med den varit, utan hade denna skola hittills stundom stått såsom en konkurrent till den egentliga folkskolan. Sålunda synes det mig, som om den anvisning, statsutskottet gifver genom att nämna termen »högre folkskolor», vore alldeles missvisande, d. v. s. pekande antingen åt ett håll, dit

denna term icke kan peka, eller också åt ett håll, dit man icke borde gå. Men statsutskottet har här valt en viss term, och deri tror jag att hufvudsaken ligger, ty på senare tider har det blifvit en vana i riksdagen att, så snart man talar om de allmänna läroverken i städerna, genast slå fram en fras, i hvilken uttrycken »folkskola» och »folkskolelärare» förekomma, äfven om man icke närmare har granskat hvad dessa ord innebära. Om blott orden »folkskola» och »folkskolelärare» stå der, tror man sig genast stå på folklig och liberal grund, utan att man anger, hvad man menar och föreslår, då man nämner dessa termer.

Det synes mig således, som om statsutskottets förslag icke vore det ringaste värdt att fästa sig vid.

Reservanterna från Första Kammaren hafva tydligen gjort ett medgifvande, då de förenat sig om sin reservation. Jag tror icke, att syftet med reservationen varit att förbättra Kongl. Maj:ts förslag, utan att åstadkomma ett medlingsförslag, för hvilket man möjligen skulle kunna vinna pluralitet i Riksdagen. Detta har nu visat sig hafva misslyckats i Andra Kammaren, och då jag icke tror, att reservanterna vilja påstå, att deras förslag är bättre än Kongl. Maj:ts, anser jag att de icke böra vidare hålla derpå. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har tydligt uttalat, att det endast berodde på formella anledningar, att han nu icke yrkade bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men han har också lika starkt uttalat, att detta förslag enligt hans tanke vore mycket mera värdt att antagas än reservanternas. Då nu dessutom reservanternas förslag enligt mitt förmenande ställer ett orimligt anspråk på de smärre städerna, så anhåller jag att få yrka afslag på utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition oförändrad.

I detta anförande instämde herr *Reuterswärd*.

Herr Törnebladh: Det var icke alls oväntadt, att den näst föregående talaren skulle beteckna reservanternas förslag såsom orimligt. Detta är icke annat än ett upprepande af hvad han förra året sagt i kammaren, och reservanterna visste mycket väl, att de skulle komma att möta motstånd från det hållet, men reservanterna hafva underkastat sig faran af detta motstånd, och jag skall söka att bjuda skäl för att deras förslag är fullgodt, oaktadt hvad som deremot blifvit deklameradt.

Detta förslag utgår från den åsigten att, om något skall kunna vinnas till förmån för de småstäder, som hafva mindre läroverk, kommunernas krafter måste tagas något mera i anspråk än i Kongl. Maj:ts förslag skett, detta af det skäl, att då flickorna komma att få sin undervisning i samskolorna, visserligen icke gratis, men för billigare pris än för närvarande, så är en ny grundsats etablerad, och i och med detsamma denna nya grundsats blifvit etablerad, kan man med skäl fordra, att kommunernas bidrag skola sträcka sig längre än hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Jag kan för min del icke instämma i de beräkningar, som blifvit gjorda af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

angående terminsafgifternas belopp och kommunernas oförmåga att bestrida de enligt reservanternas förslag dem åliggande kostnader. Jag medgifver, att, om man vid sifferberäkningen utgår derifrån att till och med läroverket i Marstrand skall bibehållas, man kommer till en mycket låg terminsafgiftsiffra, men om man ställer sig på den ståndpunkten, att sådana läroverk, som icke alls visat sig lifskraftiga, skola antingen här uteslutas, såsom är föreslaget i fråga om Marstrand, eller ock senare indragas, såsom ifrågasatts att förhållandet möjligen kunde blifva med läroverken i en del andra kommuner, om dessa ej underkasta sig fordrade uppoffringar, då kommer nog siffran för terminsafgifterna — beträffande hvilken också jag gjort mina beräkningar — att blifva en annan, än som här uppgitvits. Om man beräknar, att dessa skolor med gemensam undervisning för både gossar och flickor, skulle åtminstone komma att hafva ett antal af 50 eller 60 elever, så ställer sig förhållandet med kommunernas utgifter icke afskräckande. Hvad det beträffar, att dessa utgifter skulle blifva så tunga i förhållande till bevillningen, vill jag erinra att, vidkommande exemplet med Strömstad, detta var ett mindre förmånligt exempel, enär Strömstad är i den lyckliga belägenhet, att man der, efter senaste kommunalstatistiken, icke har mer än tre kronor per bevillningskrona i ett för allt att betala, och att utgifterna derstädes till folkskolan för närvarande uppgå till 4,000 kronor, eller dubbelt mot hvad Strömstad enligt de gjorda beräkningarna skulle betala till det föreslagna nya läroverket.

Jag skall emellertid för min del icke mycket sysselsätta mig med dessa beräkningar, då siffrorna i alla händelser måste vara mer eller mindre approximativa och frågan för närvarande icke är mycket utredd.

Hvad jag bestämdt vill påstå, är, att reservanterna icke tänkt sig, att deras förslag skulle innebära ett maskeradt afslag på Kongl. Maj:ts proposition, utan de hafva tänkt sig såsom sitt mål att försöka rädda möjligheten för småstäderna att i framtiden få behålla några allmänna läroverk alls. Ställer man för höga anspråk på statsverket, blir följden blott den, att de omkring 140,000 kronor utom lönetillägg, som staten nu betalar till sådana skolor, komma helt enkelt och det temligen snart att — åtminstone till största delen — försvinna.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr Sandberg: På slutet af 1850- och början af 1860-talet inrättade de på den tiden magtegende elementarläroverk i nästan alla rikets städer, och när städerna icke längre räckte till, så inrättades läroverk till och med på sådana platser som Örnsköldsvik och Vernamo. Nu har en våldsam reaktion inträdt, och man vill indraga en stor mängd af de då inrättade läroverken. Redan nu hafva flera sådana läroverk blifvit indragna, andra skola indragas i år och ytterligare andra äro ifrågasatta att indragas. Detta är synnerligen hårdt mot de små stadssamhällena, hvilka gjort stora uppoffringar för sina läroverk. Ehuru den saken nu icke är före, vill jag framhålla, huru som Borgholm, med en folkmängd af ungefär 800 invånare, som hade en tvåklassig pedagogi, för densamma uppoffrat omkring 25,000

kronor, men nu har denna pedagogi indragits, utan att samhället fått någon ersättning för sina uppoffringar. Då jag icke kan annat än anse, att genom bifall till Kongl. Maj:ts förslag de mindre stads-samhällena skulle få åtminstone någon ersättning för sina på läroverken nedlagda kostnader, och då jag tror, att ett bifall till reservanternas förslag icke skulle tjena till mycket, utan, efter hvad jag kan finna, innebära, såsom ock herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan framhållit, ett maskeradt afslag å hvad Kongl. Maj:t föreslagit, så ber jag att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Om infö-
rande af
samunder-
visning vid
vissa läro-
verk.*

(Forts.)

Herr Sæve: Det yttrades nyss, att ett oblidt öde hvilar öfver alla förslag till omorganisation af de allmänna läroverken, och så är äfven förhållandet. År efter år framkommo rörande dessa läroverk kongl. propositioner eller omfattande enskilda motioner, och resultatet blef alltid detsamma, nemligen afslag. Nu tror jag visserligen icke, att allt för stor skada vållats härigenom, ty de allmänna läroverken torde icke vara behäftade med så väsentliga fel och brister, att det är någon lifsfråga att snart få en omorganisation af dem till stånd, men visst är å andra sidan, att åtskilligt i den nuvarande omorganisationen skulle kunna göras bättre, och detta kan väl ske på de partiella reformernas väg, under det att den allmänna meningens vinner tid att ena sig i hufvudfrågorna. Men hvad som oberoende af allt annat när som helst synes böra kunna reformeras, det är de tre-klassiga läroverken. Kostnaden för dem anses allmänt för hög i förhållande till det resultat de lemna. Dessa mina ord äro icke så att förstå, som skulle jag vilja göra någon anmärkning mot beskaffenheten af det kunskapsmått, som i dessa läroverk lemnas; detta tror jag nemligen vara fullt så godt, som man rimligtvis kan begära. Emellertid är en omorganisation af dessa läroverk högeligen af nöden, och har man studerat sig in i Kongl. Maj:ts föreliggande proposition och noga lyssnat till hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anfört till stöd för samma proposition, tror jag, att man bör känna sig öfvertygad om att det kongl. förslaget innehåller en fullt tillfredställande lösning af frågan.

Jag vill ej utförligare yttra mig i ämnet, enär detta vore att upprepa hvad som af de föregående högt ärade talarne blifvit sagdt, men jag beder dock att särskildt få fästa uppmärksamheten på den ekonomiska sidan af saken. Man har sagt, att småstäderna mycket väl skulle kunna vidkännas någon ökad uppoffring för fördelen att få ega dessa läroverk. Ja, visserligen, men uppoffringen får ej göras för stor. Jag tillhör sjelf ett stift, som räknar inom sig icke mindre än tre småstäder med tre-klassiga läroverk. En af dessa städer är Åmål, som har 2,800 invånare. Bevillingen af fast egen- dom och af inkomst uppgick derstädes 1890 till 3,719 kronor, men kommunalutskylderna i samma samhälle uppgingo samma år till 7 kronor 67 öre på bevillningskrona. Beräknar man nu, att den föreslagna reformen skulle kosta Åmål i medeltal 2,000 kronor, följer deraf, att kommunalutskylderna derstädes skulle komma att ökas med omkring 50 öre pr bevillningskrona. Detta blir för det lilla Åmål

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

Forts.)

känbart nog, och så torde nog fallet blifva äfven med flera andra småstäder, ty det är ej alla sådana, som äro lika lyckligt lottade med afseende på kommunalutskylder som det nyss anförda Strömstad. Skilnaden emellan kostnaderna enligt Kongl. Maj:ts förslag och reservanternas förefaller mig för öfrigt temligen illusorisk, om jag tänker på en och annan fördel, som kommer att beredas statsverket, i händelse Kongl. Maj:ts förslag antages. Under nuvarande förhållanden skall alltid ett flertal gossar efter slutad skolgång i de treklassiga läroverken fortsätta sin studiekurs vid de högre allmänna läroverken. Vid Karlstads läroverk, der jag tjenstgör, måste vi alltid beräkna, att ett stort antal lärjungar från Åmål, Filipstad och Arvika vid hvarvt läsårs början skall söka inträde i läroverkets fjerde klass. Denna klass måste också delas på tre parallelafdelningar, under det att den tredje klassen åter vanligen blott är delad på två sådana afdelningar. Om man nu tänker sig, att tilloppet från Åmål, Filipstad och Arvika till Karlstads fjerde klass skulle i betydligare mån minskas, hvilket blir händelsen, om Kongl. Maj:ts förslag blir lag, så skulle en parallelafdelning i fjerde klassen i Karlstad kunna indragas. Till följd häraf skulle för statsverket besparas minst 1,800 kronor årligen. Men äfven i ett annat afseende skall en besparing kunna göras. De treklassiga läroverken skola förvandlas till samskolor. Om dessa skolor sålunda blifva afsedda äfven för flickor, behöfvas icke längre några särskilda elementarläroverk för flickor i småstäderna. I flera af dessa städer finnas nu faktiskt läroverk för flickor, hvilka anstalter åtnjuta statsanslag, men naturligtvis skulle dessa anslag indragas, i fall samskolor införas, och härigenom komme således äfven en minskning att ske i de utgifter för den allmänna undervisningen, som statsverket har under den nuvarande skolorganisationen.

På grund af hvad jag har haft äran framhålla och med stöd af hvad som nyss yttrats såväl af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet som af herr Billing, tillåter jag mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Sjöcrona: Jag skall inskränka mig till att, under åberopande af hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet samt herr Billing anført, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Men jag skall bedja att få beledsaga detta mitt yrkande med ett uttalande af den önskan, att dessa ifrågasatta samskolor måtte, om möjligt, visserligen icke åläggas skyldighet, men gifvas rättighet i de särskilda fall, der sådant kan ske utan att på minsta vis inkräkta på skolans normala verksamhet i öfrigt, att dimittera gossar till de högre läroverkens 6:te klass. Anledningen, hvarför en sådan rättighet skulle för invånarne i småstäderna vara i högsta grad önskvärd, ligger så i öppen dag, att jag icke behöfver upptaga kammarens tid med att utveckla och bevisa denna sak.

Herr Nyström: Jag har begärt ordet endast för att få tillfälle att till protokollet säga, att jag af innerligaste öfvertygelse och med

ledning af den erfarenhet, jag har i fråga om samundervisning, instämmer i regeringens framställning.

Herr statsrådet Gilljam: Då jag i Andra Kammaren, för att om möjligt vinna något, förklarade mig i nödfall kunna förorda reservanternas hemställan, därför att jag icke ansåg någon förhoppning finnas om framgång åt Kongl. Maj:ts förslag, hvilket icke vunnit understöd af någon reservant inom utskottet, så vill jag nu, på grund af hvad jag förut anfört gent emot reservanternas förslag och med anledning af den diskussion, som i denna kammare förekommit, förklara, att jag afstår från mitt yrkande om bifall till reservanternas förslag och i stället yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Om införande af samundervisning vid vissa läroverk.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande moment, hvars godkännande i enlighet med utskottets förslag icke under öfverläggningen begärts af någon bland kammarens ledamöter, yrkats, dels att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, dels ock, af herr *Törneblad*h, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i mom. a) af den utaf herr *von Hedenberg* med flere vid ifrågavarande punkt afgifna reservation.

Härefter gjordes först proposition på bifall till utskottets hemställan och vidare propositioner i enlighet med nyssnämnda båda yrkanden; och förklarades propositionen på afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b)–d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

11 punkten.

Herr Tamm: Utskottet har afstyrkt denna motion, hvilken ingalunda innehåller framställning om någon löneförbättring, utan endast det, att vid inträffande sjukdomsfall och deraf påkallad tjänstledighet teckningslärare vid rikets allmänna läroverk icke skola kastas i fattigdomens och armodets armar.

Utskottet anför för sitt afstyrkande två skäl. Det ena består deri, att utskottet anser, att behovet af en rättelse uti de ifrågavarande aflöningsförhållandena icke i verkligheten är af den trängande beskaffenhet, att denna rättelse bör vidtagas. Jag skall be att få med några korta ord framställa till herrarnes begrundande, huruvida ett sådant yttrande är riktigt. Dessa lärare hafva skyldighet att tjänstgöra 15 timmar i veckan. Deras lön är 1,000 kronor, 1,250 kronor eller högst 1,500 kronor, men emedan denna lön är så dålig, har man gifvit dem ett arfvode, på så sätt att i första och andra lönegraden gifves 75 kronor och i den tredje 100 kronor för hvarje öfvertimme,

Om teckningslärarnes vid allmänna läroverken löneförhöjning.

Om teckningslärarnes vid allmänna läroverken löneförhöjningar.

(Forts.)

d. v. s. att om lärarens tjänstgöringstimmor uppginge till trettio, så skulle han i första och andra graden kunna erhålla högst 2,125 kronor och i tredje lönegraden 3,000 kronor. Men om han blir sjuk — det fall, som i motionen förutsättes — skall han afstå hela arvodet och dessutom en fjerdedel af sin fasta lön. Det vill med andra ord säga, att en statens tjänsteman, som sliter ut sig med att arbeta för skolan och har så sträng tjänstgöring som trettio timmar i veckan och kanske sitter der med hustru och barn, skall, då han dertill är sjuk, icke få mer än 750 kronor eller om han är i 3:dje lönegraden 1,125 kronor. Läger jag härtill, att dessa lärare icke hafva någon pensionsrätt, så vågar jag påstå, att en rättelse är *högst nödvändig* att göra; som det nu är, återstår för dessa lärare näppeligen någon annan tröst, än den Erik Bøgh lemnar i Mäster Oles predikan:

Værst blev dog Lærerne prøvede,
Nær var de sultet ihjæl,
Men de var altfor øvede
Og det var endda et Held.

Det andra skälet lyder så: denna rättelse bör icke vidtagas oberoende af frågan om löneregleringen för lärarne vid de högre läroverken i allmänhet. Hvad har detta för samband med dessa lärare? Kunna dessa lärare, som ej hafva rösträtt i lärarekollegiet, hafva någon möjlighet att inverka på läroverksfrågans lösning? Skola dessa utsättas för att fortfarande stå i samma usla belägenhet, därför att vi icke kunna enas om läroverksfrågan? Jag tror icke det skälet är af någon betydelse.

När jag härtill lägger, att år 1887 Kongl. Maj:ts proposition upptog just ifrågavarande förslag; att det äfven upptagits i Kongl. Maj:ts proposition 1890 och tillstyrkts af särskilda utskottet, och att det 1891 upptagits af enskild motionär i Andra Kammaren, dervid sju ledamöter jemte mig yrkade bifall till motionen, hvilken ock antogs af Första Kammaren på yrkande af nuvarande ordföranden i andra utgiftsafdelningen, understödd af herr Törnebladh, samt icke något annat yrkande framställdes i kammaren, så får jag — på dessa grunder och då jag bestämdt anser, att rättelse är billig och bör ske, då Första Kammaren gång på gång biträdt förslaget och då det föreligger i det skick, att utsigt förefinnes att förslaget nu skall vinna framgång, då i Andra Kammaren denna gång endast fattades sex röster för att motionen der skulle blifva antagen — yrka bifall till motionen endast med den ändring, att för större tydlighets skull i sista stycket orden »för innevarande statsregleringsperiod» utbytas mot »på extra stat för år 1894», så att sista stycket kommer att lyda: »dels att Riksdagen måtte på extra stat för år 1894 till Kongl. Maj:ts förfogande ställa ett förslagsanslag af 3,000 kronor i och för bestridande af här ifrågavarande utgifter.»

Herr Boström, Filip: Jag kan icke förneka att de skäl, som statsutskottet framlagt för afstyrkande af motionärens förslag, icke äro synnerligen starka, men då statsutskottet har för princip att i

allmänhet icke på framställning af enskild motionär tillstyrka förslag, som icke blifvit af Kongl. Maj:t pröfvade, har utskottet i år likasom föregående år icke tillstyrkt detta förslag. I det läge, frågan nu har, och då voteringen i Andra Kammaren visade en så liten röstöfvervigt mot förslaget, samt Första Kammaren antagligen kommer att fatta samma beslut som föregående år, så tager jag emellertid för gifvet, att för närvarande utsigterna för motionärens förslag äro goda.

Om teckningslärarnes vid allmänna läroverken löneförmåner.
(Forts.)

Jag tillåter mig därför icke nu framställa något yrkande på bifall till statsutskottets förslag.

Friherre af Ugglas: Sedan herr Tamm yttrat sig, har jag mycket litet att tillägga. Jag instämmer fullkomligt i hvad han anförde, och då detta på sätt och vis nu vunnit understöd från statsutskottets sida, hoppas jag, att hans yrkande bifalles. Det är ju ganska vanskligt att tillstyrka ett anslag, då fråga derom icke kommit från regeringen. Men jag är öfvertygad, att detta anslag icke kan möta något motstånd från Kongl. Maj:ts regering. Herr Tamm har tydligt och klart framhållit det hårda och obilliga i hvad utskottet här ifrågasätter, att nemligen teckningslärarne icke skulle komma i åtnjutande vid sjukdomfall af den lilla ökning i löneförmåner, som här ifrågasätts. Utskottets hufvudskäl härför, eller att dessa stackars lärare skola vänta på lösningen af läroverksfrågan, förefaller mig synnerligen obilligt och hårdt; ty jag fruktar, att de då få vänta mycket länge på hvad som är en enkel rättvisa.

Jag har icke något att tillägga. Jag ber endast att få yrka bifall till motionen, sådan den formulerats af herr Tamm.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande den nu föredragna punkten endast blifvit yrkad, af herr *Tamm*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen med den ändring i sista stycket, att orden »för innevarande statsregleringsperiod» utbyttes mot orden »på extra stat för år 1894».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan och vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

12—14 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 e. m.

15 och 16 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

17 punkten.

Lades till handlingarna.

18 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

*Inrättande
af en lektors-
befattning
vid Chal-
mers' tek-
niska läro-
anstalt.*

19 punkten.

Friherre von Otter: Kammaren behagade finna, att utskottets förslag i denna punkt skiljer sig från Kongl. Maj:ts proposition endast i det hänseendet, att då Kongl. Maj:t önskar detta anslag på ordinarie stat för att vid ifrågasvarande läroanstalt upprätta ett lektorat i byggnadskonst och ornamentsritning, så har utskottet velat endast på extra stat anvisa det begärda beloppet, 2,000 kronor, för befrämjande af undervisningen i dessa ämnen vid läroanstalten. För mig framstår frågan emellertid af större betydelse, än sålunda utskottet gifvit densamma, ty vid en läroanstalt af sådan beskaffenhet som den Chalmerska är det påtagligt, att ifrågasvarande lärofack är af så framstående vigt, att det icke kan till fördel för undervisningen på det sättet uppehållas. Det är också af skolstyrelsen och andra vederbörande intygadt, att, om undervisningen skall kunna fyllas på ett fullt tillfredsställande sätt, det erfordras, att befattningen kommer på ordinarie stat, och det är så mycket mera skäl dertill, som alla lärostolar i detta ämne vid öfriga tekniska skolorna äro på ordinarie stat. Vid samtliga de andra tekniska skolorna står läraren i byggnadskonst och dithörande ämnen på ordinarie stat. Det förefaller mig då icke rätt, att vid ifrågasvarande läroanstalt denna lärostol icke skall på samma sätt beklädas. Utskottet har icke anfört annat skäl för sin hemställan, än att det anser att den, som skall på ett tillfredsställande sätt fylla lärarekallet i detta ämne vid anstalten, skall vid sidan deraf innehafva praktisk erfarenhet eller utöfva verksamhet som praktisk arkitekt. Men det är gifvet att, om ock detta är vilkoret för befattningen, det icke är nödvändigt, att den enskilda verksamheten skall vara hufvudsak och lärarekallet bisak, hvilket ju obestriddigen skulle blifva förhållandet, om det skulle fortfara på sätt hittills egt rum. Genom den nya anordningen skulle lärarens undervisningskyldighet ökas från 14 till 20 à 21 timmar i veckan. Sker denna ökning, är det påtagligt, att den tid, som blir öfrig för läraren, icke är tillräcklig för en större enskild verksamhet.

På dessa grunder tager jag mig friheten att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets hemställan.

Herr Fränckel: Det kan icke nekas, att skilnaden mellan det förslag, som utskottet tillstyrkt, och Kongl. Maj:ts proposition kan synas ganska liten, men den är dock af den betydelse att, såsom styrelsen för anstalten i sin motivering anfört, en förkofran af detta läroämne vid ifrågasvarande anstalt är beroende på att detta anslag

beviljas, icke på det sätt utskottet tillstyrkt, utan såsom Kongl. Maj:ts proposition innehåller.

Om man går till motiveringen i utskottets betänkande, så torde man finna, att utskottet der utan giltigt skäl velat framhålla den åsigten, att styrelsen skulle kunna bättre tillgodose denna lärostol, om den finge anslaget på sätt utskottet föreslagit, än om anslaget skulle beviljas enligt hvad Kongl. Maj:t begärt. Det är så mycket märkvärdigare, att utskottet kunnat uttala något sådant, som i nästa punkt, der det gäller förste lärarebefattningen i skeppsbyggeri vid denna anstalt, utskottet anför Kongl. Maj:ts i enahanda afseende, som här är i fråga, framlagda motivering för nödvändigheten att förvandla denna plats till lektorat. Utskottet åberopar der, »att en fullt skicklig och lämplig hufvudlärare inom skeppsbyggerifacket vid anstalten lättare skulle kunna erhållas, om man vore i tillfälle att erbjuda denne lärare fast anställning äfvensom den aflöning och öfriga för- måner, som vore tillförsäkrade anstaltens lektorerna».

Hvad kan nu vara skillnaden mellan detta och det här ifrågakända lektoratet? Om man betänker, hvilken vigt undervisningen i byggnadskonst numera kräfver i den tekniska undervisningen och huru det blir allt mer och mer nödigt att den, som lemnar en teknisk anstalt, måste vara något förfaren i detta ämne, så är det klart, att det knappt finnes något ämne, som är så nödvändigt som detta, just derför att åt hvilket tekniskt fack en sådan utgående elev vänder sig, så måste han ega elementär kännedom i byggnadsyrket.

I den mån byggnadsordningarna i städerna öfverses och förbättras, har det dessutom gått i den riktningen, att man numera fordrar en viss kompetens hos hvarje byggmästare. I sådant afseende fordrar man redan i senaste byggnadsordning för Stockholm en viss kompetens för byggmästare, om de skola uppföra hus öfver en viss storlek.

I betraktande häraf och då skillnaden, om ett lektorat inrättas, endast är, att vederbörande lärare får en mera fast ställning och möjlighet till ålderstillägg och pension, anser jag det vara allt skäl att nu bifalla Kongl. Maj:ts förslag, hvilket innebär, att ålderstillägget skall kunna tilläggas denne lektor efter 5 och 10 års tjänstgöring.

Bland andra skäl anför utskottet äfven att, då till befattningen måste användas en arkitekt på platsen, denne icke kan använda hela sin tid till lärarekallet. Jag hemställer, om icke det skulle vara en stor fördel för anstalten att kunna till ett så beskaffadt fack använda just en person, som äfven är ute i praktiken och således kan till anstalten medföra de praktiska rön, han kan göra vid utförandet af sina arbeten.

Huru jag således ser saken, och då utskottet i nästa punkt godkänt den motivering, som Kongl. Maj:t anför i denna punkt, ber jag att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å hvad utskottet föreslagit, såvidt det skiljer sig från Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Snoilsky: Då jag af de föregående talarne redan blifvit förekommen i nästan allt hvad jag vid denna punkt tänkt säga, vill

Inrättande af en lektorsbefattning vid Chalmers tekniska läroanstalt.

(Forts.)

Inrättande af en lektors-befattning vid Chalmers' tekniska läroanstalt.

(Forts.)

jag endast tillägga, att det för Chalmerska läroanstalten naturligen är en mycket stor fördel, att vid uppstående ledigheter af lärareplatser dessa kunna besättas af så framstående och duglige män som möjligt, och i detta fall är det en stor skilnad, om lärareplatserna äro på ordinarie stat och sålunda förenade med ålderstillägg och rätt till pension eller om så icke är förhållandet.

Af dessa skäl och på de grunder, som förut blifvit anförda, anhåller äfven jag om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Boström, Filip: Då detta ärende företogs till behandling på afdelningen inom utskottet, hade afdelningen tillfälle att höra den nuvarande föreståndaren för Chalmers' tekniska läroanstalt. Han uppgaf, att det vore nödvändigt att till den här ifrågavarande lärarebefattningen välja en person, som bredvid detta lektorat kunde sköta en enskild arkitekts göromål. Vid sådant förhållande ansåg afdelningen, liksom sedermera äfven utskottet, att man ej borde anställa denne tjänsteman på ordinarie stat, då Riksdagen ej gerna ser, att ordinarie tjänstemän samtidigt sköta enskilda sysslor.

Blefve detta förslag af Riksdagen godkänt, skulle den fördel också vinnas, att den ifrågavarande lärareplatsen lätt kunde ombytas, i fall så befunnas lämpligt.

Jag tillåter mig endast på denna grund yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jemlikt derunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föreliggande punkt hemställt och vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

20—23 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

24 punkten.

Höjning af anslaget till vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademiens bibliotek.

Herr Boström, Filip: Såsom kammaren behagade finna, hafva samtliga ledamöter i statsutskottet från denna kammare reserverat sig mot utskottets hemställan i den nu föredragna punkten. Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien har förnyade gånger till Kongl. Maj:t framställt förslag om ökning af anslaget till dess boksamlingar. Kongl. Maj:t har åtskilliga gånger ansett tillräckliga skäl för en proposition i detta syfte icke föreligga, men då akademien nu åter framkommit med en framställning i ämnet, har denna af Kongl. Maj:t bifallits.

Mig synes alla skäl därför tala. Jag ber att få betona, att af detta anslag, som ifrån år 1877 utgått med 1,500 kronor, akademien äfven skall bestrida utgifterna för det bibliotek, som 1890 tillades

akademien och hvilket innehåller arkeologisk och numismatisk litteratur. Böcker i dessa ämnen anskaffas icke af riksbiblioteket, utan de samlas endast vid ifrågavarande bibliotek. Då derjemte anslaget, redan innan detta bibliotek införlifvades med vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademiens samlingar, var för sitt ändamål otillräckligt, visar detta, att så måste vara i ännu högre grad förhållandet, sedan ett sådant införlifvande skett.

Under sådana förhållanden synas alla skäl tala för Kongl. Maj:ts förslag, hvilket äfven synes mycket moderat.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets hemställan i denna punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på den nu föredragna punkten endast blifvit yrkadt, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan och vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

25—30 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

31 punkten.

Herr statsrådet Gilljam: Då Kongl. Maj:ts framställning i ifrågavarande hänseende icke rönt det minsta understöd i statsutskottet, inser jag naturligtvis, att det förefinnes ringa eller alls ingen förhoppning att utverka bifall till Kongl. Maj:ts framställning. Jag skall icke heller framställa något yrkande i sådant hänseende. Men då jag anser framställningen förtjent af den uppmärksamhet, att Kongl. Maj:t bör snart återkomma dermed, så ber jag få rekommendera den i kammarens benägna hägkomst.

Anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande utgjorde för femtio år sedan mellan 15,000 och 16,000 kronor och är nu 24,000 kronor. Betänker man de stora förändringar i alla hithörande förhållanden, särskildt det vidgade området för vetenskaplig verksamhet, som utmärkt den gångna tiden, så måste man medgifva, att detta anslag blifvit ovanligt litet tillgodosedt. Såsom nämnt, utgör det nu 24,000 kronor, men deraf åtgå icke mindre än 10,500 kronor till resestipendier, tre större och tre mindre, hvilka utgå på förslag af medicinalstyrelsen samt universiteten i Upsala och Lund. Det återstår då ett belopp af 13,500 kronor. Med detta belopp måste man först understödja åtskilliga vetenskapliga tidskrifter, som det skulle vara en stor förlust att umbära. Härigenom reduceras det tillgängliga beloppet ytterligare till 8,800 kronor, hvilket belopp herrarne måste finna vara allt för otillräckligt.

Höjning af anslaget till vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademiens bibliotek.
(Forts.)

Ifrågasatt förhöjning af anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande.

*Ifrågasatt
förhöjning
af anslaget
till resesti-
pendier samt
läroböcker
och lärda
verks utgif-
vande.
(Forts.)*

Den form, som här valts för understödjande af vetenskapligt arbete, är efter min åsigt särdeles lämplig och passande för ett land som vårt, der mindre än annorstädes lärda afhandlingar eller arbeten kunna påräkna någon större publik och löna sig. Det är icke med detta anslag fråga om att vetenskapsmannen skall få någon vinst eller någon ersättning för det arbete, han nedlagt, utan det är blott och bart fråga om att han skall befrias från de direkta kostnaderna för offentliggörandet af hans arbete. Och det synes mig nödvändigt, för att Sverige skall kunna deltaga i det internationella vetenskapliga arbetet, att Riksdagen bjuder den erforderliga hjälpen i förevarande afseende.

Såsom jag redan nämnt, har jag icke något yrkande att framställa, utan har endast velat rekommendera ifrågavarande anslag till kammarens benägna hågkomst ett annat år.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

32—45 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

46 punkten.

*Anslag till
instrument
m. m. för
fysiologiska
institutionen
i Upsala.*

Herr Nyström: Jag förstår nog, herr talman, huru vanskligt det är att försöka försvara en motion, som statsutskottet utan reservation afslagit, och dessutom har olyckan så fogat, att min medmotionär är sjuk, så att jag icke kan påräkna understöd från detta håll. Men ändå ber jag kammaren förlåta mig att jag gör detta försök, till hvilket jag drifves af en innerlig och bestämd öfvertygelse om motionens berättigande samt vigten och gagnet af den åtgärd, som deruti föreslås, hvartill det må tillåtas att foga en ytterligare bevekelsegrund: min varma kärlek för Upsala universitet och mitt intresse för allt, som rör dess välfärd.

Statsutskottets inledningsord lyda, att motionärernas utredning synes utskottet gifva vid handen, att staten under någon form bör träda emellan och möjliggöra den redan uppförda och afsynade byggnadens förseende med sådan utrustning, att den må kunna komma att fullt motsvara det med densamma afsedda syftet. Dessa välviliga ord, som tydligen hänvisa på att detta anslag dock en gång och ganska snart måste beviljas, göra, att hvad jag här företager ingalunda är att hålla ett liktal, såsom annars är vanligt vid dylika situationer, utan fast mer att tillkännagifva ett barns lyckliga födelse, ehuru annonsen derom måhända kommer ett år i förväg. Jag vill nu först påpeka, att saken har ett fullkomligt undantagsläge i förhållande till alla likartade anslagsfrågor, och undantagsläget är det, att Upsala universitet genom doktor Regnells donation fått medel till uppförande af en byggnad för den fysiologiska institutionen, som kostar omkring 90,000 kronor och numera står färdig, och staten har fått denna till skänks, under det att statsverket vid andra dylika anstalter sjelf

fått bidraga med den väsentligaste delen af kostnaden. Nu är frågan den, hvad som skall göras, då byggnaden, som drager den väsentligaste delen af institutionens kostnad, står färdig att upplåtas för verksamhet och endast behöfver den *del* af inredningen, som Upsala universitet icke kunnat anskaffa. Är det skäl att gifva detta lilla anslag, 14,000 kronor, nu, eller är det bättre att uppskjuta dermed till nästa år, ty längre kan det i alla fall icke uppskjutas? Det kan icke komma i fråga, såsom äfven statsutskottet antyder, att låta denna gåfva stå obegagnad.

Anslag till instrument m. m. för fysiologiska institutionen i Upsala.

(Forts.)

Det är den enkla frågan: skall anslaget beviljas *nu* eller nästa år? Att Upsala universitet icke mäktar göra det sjelft, framgår af ett papper, som jag har här, undertecknad af universitetets rektor, som säger:

»På förekommen anledning får Upsala universitets drätselnämnd härmed förklara, att, sedan numera alla de tillgångar, som stått till förfogande för den nya fysiologiska byggnadens uppförande och delvis inre utrustning, blifvit för ändamålet disponerade, icke några som helst medel vidare äro tillgängliga i och för den inre utrustningens fullbordande.»

Härmed är således bevis lemnadt, att Upsala universitet icke sjelft kan bekosta denna inredning, som är nödvändig för att sätta arbetet i gång. Angående sjelfva anslaget behöflighet har jag ett annat papper, och om jag anför innehållet häraf, så är det därför att, såsom statsutskottet säger, det icke finnes någon officiell utredning, och hvad jag här kommer att anföra motsvarar denna officiella utredning och en temligen fullständig sådan. Hvad fakulteten säger är följande:

»Fakulteten vill då först konstatera det oundgängliga behovet af den summa, 14,000 kronor, som beräknats för fullbordandet af den fysiologiska byggnadens inre utrustning. Vidare vill fakulteten starkt betona angelägenheten deraf, att den fysiologiska anstaltens inflyttning i det nya huset måtte ej mindre till dess egen än till den patologiska institutionens fromma snarast möjligt kunna verkställas. Då nu emellertid utvägar saknas att utan framställning till Riksdagen om understöd vinna detta viktiga ändamål, så vill fakulteten erkänna och betyga, att det under för handen varande omständigheter varit omöjligt medhinna sådan förberedande behandling af frågan, att ett fullständigt utarbetadt förslag kunnat på vanlig väg hinna fram till innevarande års Riksdag. Då saken emellertid är af sådan brådskande vikt, att den knappast tål något uppskof, kan fakulteten icke annat än på det lifvigaste och varmaste tillstyrka, att den enda utväg till det viktiga ändamålets snara vinnande, som ännu erbjuder sig, nemligen framställning till Riksdagen genom enskilde motionärer, med tacksamhet begagnas. Fakulteten hyser den förhoppning, att denna af omständigheterna framtvingna afvikelse från den vanliga formen icke skall förindra framgången af en sak, som är på en gång så billig och af så obestridd vikt, att den säkerligen af alla, som derom taga närmare kännedom, skall erkännas och behjertas.»

Fakulteten har i denna sin skrifvelse egentligen velat påminna om frågans historia och om skälen, hvarför den icke kunnat fram-

Anslag till instrument m. m. för fysiologiska institutionen i Upsala.

(Forts.)

komma på det vanliga sättet genom framställning från universitetet och sedan genom regeringen till Riksdagen. Detta kunde icke ske; fakulteten upplyser hvarför, och skälet är det, att byggnaden icke blef färdig förr än långt fram på hösten, då redan universitetets petita blifvit framställda. Dertill kom, att professoren i fysiologi skickades ut på en utländsk resa för att se efter, huru det var stäldt vid dylika inrättningar utomlands, och han kom icke heller tillbaka från sin resa förr än sent på hösten. Dessa tvenne omständigheter hindrade saken att gå den vanliga vägen, från fakulteten till universitetets konsistorium och derifrån till regeringen. Jag hoppas, att hvad som här ifrån fakulteten blifvit upplyst om skälen, hvarför framställning om detta så nödvändiga anslag icke kunnat gå den vanliga vägen, tillräckligt paralyserar alla invändningar och visar, att frågan är så fullständigt utredd, som den nästan kan vara, och säkerligen icke af brist på utredning kan afslås. Vål står det kammaren fritt att pröfva, huru vida det är skäl att dröja med anslagets beviljande till nästa år; men då är frågan, hvad man vinner derpå; jo, räntan på 14,000 kronor under ett år, men hvad man förlorar är detta, att den fysiologiska anstalten icke kan arbeta så som den skulle under ett helt års tid. Huset står färdigt, och professoren står färdig att börja arbetet i en helt ny stil, men han får det icke, ty det går i baklås, och han får vänta i brist på dessa 14,000 kronor, som, jag upprepar det ännu en gång, likväl måste beviljas. Men det är icke nog med att den fysiologiska institutionen får vänta och under hela året endast arbeta för half maskin, utan den kommer fortfarande under åtminstone ett år att besvära och tynga den patologiska inrättningen, i hvars byggnad den nu är inrymd. Båda institutionerna komma att förblifva trångbudda, den fysiologiska kan icke arbeta, och den patologiska är högeligen besvärad af detta sammanboende. Om kammaren deremot beviljar dessa 14,000 kronor — och det är ju egentligen fråga om räntan härå under ett år — kan man lättare degagera arbetet för den patologiska institutionen och bereda tillfälle för den fysiologiska att arbeta, såsom den annars skulle kunna, till stort gagn för den medicinska vetenskapen. Jag vill icke begå den taktlösheten att här ställa mig och hålla ett försvarstal för den ifrågavarande vetenskapen eller bevisa dess nödvändighet. Kammarens ärade ledamöter känna nog, att just de stora omskapande upptäckterna på vår vetenskaps område, som delvis redan vunnits och delvis likasom stå på dagordningen, kunna ledas tillbaka till arbetet på det fysiologiska området, och så vida man är öfvertygad, att mensklighetens välfärd i väsentlig grad hänger på detta arbete och på dessa stora upptäckter, så bör man icke försumma den grund, d. v. s. den fysiologiska forskningen, från hvilken dessa upptäckter i de flesta fall utgått och på hvilken de i alla fall stödjä sig. Det vore naturligtvis orimligt att hålla ett försvarstal om allt detta, och det är således ej behöfligt ens för statsutskottets skull, som behjertat saken och icke satt anslagets nödvändighet i fråga. Jag anholder således att få reducera saken till den enkla frågan: vilja herrarne för att bespara räntan på 14,000 kronor under ett års tid ställa så till, att arbetet på den medicinska vetenskapens väsentligaste områden, framför allt på det fysiologiska,

komme att pågå i förminskad skala under ett år? Sannerligen förlora vi icke mer, mångdubbelt mer än räntan på dessa 14,000 kronor. Jag hoppas vara fullt färdig att gifva ytterligare svar, i fall någon af statsutskottets medlemmar skulle göra några andra invändningar. Den invändningen, att det vore ett afsteg från den vanliga vägen att nu bevilja detta anslag på enskild motionärs förslag, är redan bemött genom hänvisning till de undantagsförhållanden, under hvilka denna sak framkommit, och genom de intyg, som jag nu uppläst från den medicinska fakulteten, och således kan man icke af denna formella anledning afslå framställningen. Vill man dock göra det, i fall man tror att detta uppehåll i ett viktigt arbete gerna må ega rum, så är det — jag upprepar det — därför, att man på detta sätt vill bespara ett års ränta på anslaget. Jag tror icke, att många finnas i kammaren, som icke tänka att uppoffringen är rikligen värd den vinst i arbete, som derigenom skulle vinnas, och därför, herr talman, får jag vördsammt anhålla om bifall till motionen.

Anslag till instrument m. m. för fysiologiska institutionen i Upsala.
(Forts.)

Herr Boström, Filip: Jag har många gånger haft tillfälle att i denna kammare uttala nödvändigheten för statsutskottet att med afseende på anslagskraf af enskilda motionärer afvisa dem, till dess krafven blifva af Kongl. Maj:t utredda och visade behöfliga. Det är af detta skäl, som vi icke heller denna gång kunnat vara med om att bifalla motionärernas förslag.

Jag erkänner, att statsutskottet detta år på åttonde hufvudtiteln gjort ett undantag från denna regel, såsom synes å sid. 115, punkten 97 i detta betänkande, der utskottet på grund af herrar Boëthius' och Holmgrens motion tillstyrkt Riksdagen att anvisa ett anslag af 2,000 kronor till understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans-souci invid Upsala. Här funnos verkligen så bevekande skäl, ett så utmärkt lämpligt sätt att hjälpa under nykterhetsrörelsen, att man ansåg sig i denna punkt kunna göra ett undantag från regeln. Med afseende på den föreliggande motionen och det yrkande, som herr Nyström här framställt, måste jag visserligen erkänna, att, sedan denna motion inkom till Riksdagen, utredning verkligen blifvit förebragt så pass grundlig, som om den kommit från Kongl. Maj:t. Jag erkänner dessutom med herr Nyström, att, då denna undervisningsanstalt redan står färdig och icke kan få anslag af universitetets medel till annat än inredning delvis, men deremot fullständigt saknar medel att blifva i vetenskapligt hänseende fullt utrustad, denna fråga egentligen är liktydig med räntan på den begärda summan, 14,000 kronor, ty jag föreställer mig, att Kongl. Maj:t till nästa år kommer att taga frågan om hand och framlägger samma förslag, hvarom nu är fråga. Men detta oaktadt tillåter jag mig tillstyrka bifall till statsutskottets afstyrkande af motionen, ty jag tror icke, att det är lämpligt att, innan Kongl. Maj:t haft tillfälle uttala sig i frågan, bevilja anslag till ett sådant ändamål som det ifrågavarande. Ehuru jag inser, att behofvet är ganska stort, och ehuru skälen för anslagets beviljande redan i år äro ganska talande, kan jag i alla fall icke annat än yrka bifall till statsutskottets förslag.

*Anslag till
instrument
m. m. för
fysiologiska
institutionen
i Upsala.*

(Forts.)

Herr Almén: Erkännande den stora välvilja, som statsutskottet vid flera andra tillfällen visat mot de många anspråk, som komma under denna hufvudtitel, erkännande äfven rigtigheten af den princip, som den siste ärade talaren uttalade i frågan, anser jag dock för min del, att förhållandena här äro så pass exceptionella, att Riksdagen med fog skulle kunna bifalla den motion, som här är väckt. Jag är sedan gammalt förtrogen med universitetets ekonomi, och jag vågar tro, att genom de dyrbara inrättningar, som på senare tider kommit till stånd, den blifvit sämre än förr. Jag inser mycket väl, att universitetet icke kan åstadkomma hvad som fordras för att fullborda institutionen. Hjelp måste således anskaffas. I likhet med herr Nyström är jag öfvertygad, att den kommer att beviljas vid nästa riksdag; men förlusten i följd af ett års dröjsmål är icke obetydlig med hänsyn till undervisningens kraf, ty många af de elever, som nu åtnjuta undervisning i detta ämne, äro då borta, och kommer åtminstone en del af dem att gå miste om den förbättrade undervisning, som kan erhållas, om anslaget beviljas.

Slutligen hemställer jag till kammaren, om det icke kunde förtjena uppmuntran, om en gifvare, af intresse för vetenskapen, genom storartade donationer, sätter universitetet i stånd att fullborda den ena byggnaden efter den andra, och att åstadkomma denna institution utan att det kostat staten det minsta — och om, tack vare samma gifvare, en del af inredningen också kan anskaffas utan statens betungande. Är det icke rätt och billigt, om hvad som erfordras för att få institutionen fullt färdig kunde åstadkommas genom bidrag från Riksdagens sida? Mig synes, att det vore föga uppmuntrande för gifvare, om Riksdagen icke beviljade hvad som erfordras för att sätta institutionen i fullfärdigt skick. Lärare och årsanslag finnas, det är inredningen som fattas, och när man fått huset till skänks, kan man gerna hjälpa till med inredningen. Jag yrkar bifall till motionen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu förevarande punkt hemställt och vidare derpå, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

47—93 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
föreläsningss-
kurser för
arbets-
klassen.*

94 punkten.

Herr Boström, Filip: Jag skall bedja att för kammaren få tillkännagifva, att ett tryckfel insmugit sig i 4 mom. af den föredragna punkten. Förhållandet är nemligen, att båda kamrarna i fjol på yrkande af en ledamot inom Andra Kammaren beslöto ett tillägg till detta moment så lydande: »dock må, hvad landsbygden beträffar,

Kongl. Maj:t ega att härutinnan göra de eftergifter, som omständigheterna kunna påkalla». Då detta tillägg äfven föreligger i Kongl. Maj:ts proposition, är här påtagligen ett tryckfel, och jag tillåter mig därför hemställa, att dessa af mig citerade ord måtte tilläggas i slutet af 4:de momentet.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i den nu föredragna punkten gjorda hemställan med den ändring, att näst efter orden: »i väl afpassade kurser» tillades: »dock att, hvad landsbygden beträffar, Kongl. Maj:t må ega att härutinnan göra de eftergifter, som omständigheterna kunna påkalla».

95—97 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 12 och 14 i denna månad bordlagda memorial n:o 24, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

På framställning af herr talmannen beslöts, att förevarande memorial skulle punktvis företagas till afgörande sålunda, att utskottets yttrande beträffande tillämpning af § 106 regeringsformen först föredroges och sedermera hvad utskottet ansett vara af beskaffenhet att böra jemlikt § 107 regeringsformen hos Riksdagen anmälas.

Utskottets yttrande beträffande tillämpning af § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets anmälan jemlikt § 107 regeringsformen.

Herr Bergius: Då enligt min åsigt utskottet saknat skäl att hos Riksdagen anmäla de i punkterna 1 och 2 omförmälda regeringsärenden, hemställer jag, att denna anmälan icke måtte föranleda till annan åtgärd, än att memorialet lägges till handlingarna.

Anmärkingar mot statsråd.

Efter härmed slutad öfverläggning lades nu förevarande punkt till handlingarna.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 12 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvaret.

1—7 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

8 punkten.

Mom. a).

*Anslag till
flottans
nybyggnad.*

Herr statsrådet Christerson: Den utgång, arméfrågan erhöll vid sistlidet års urtima riksdag, torde väl få anses såsom ett uttalande af Riksdagen om nödvändigheten af att — om äfven med stora uppoffringar — söka sörja för värnandet af vårt land. Det är ju både känt och erkänt, att möjligheten att försvara vårt land för utifrån kommande fiender svårligen lärer kunna utföras af armén ensam. Dertill fordras nog äfven biträde af sjövapnet. Den omständigheten, att armén icke kan på förhand veta, hvilken punkt anfallet gäller, gör, att den svårligen kan beräknas vara i tid framme för att hindra en kommande fiende, och vårt lands geografiska beskaffenhet med dess 270 mil långa kust är en ganska förklarlig orsak dertill. Sjöförsvarets egentliga uppgift är derför att söka förhindra eller åtminstone försvåra en fiendes landstigning åtminstone så lång tid som erfordras, för att de derför afsedda trupperna skola hinna fram till det ställe, som fienden valt för sitt anfall. Skulle detta icke lyckas, då skulle väl alla förväntningar, som man gjort sig beträffande armén, blifva gäckade, och de omkostnader och mödor, som man nedlagt på dess skapande, vara utan nämnvärd vinst. Desto större skäl tyckes det också vara, för att detta försvar skall kunna vinna det dermed afsedda ändamålet, att man skaffar ett motsvarande sjöförsvar. Då först blir det ett helt, då först blifver ett lås satt på de nu alldeles öppna portarna. Har en fiende en gång ostörd fått sätta sin fot på vår strand, hvilket numera med ångans tillhjälp går både lättare och fortare än förr, lär det icke dröja länge, innan han samlar tillräckligt med trupper för att vara säker på att vinna sitt ändamål.

Vårt nuvarande sjöförsvar, såsom det är beskaffadt, kan icke på något sätt hindra eller ens nämnvärdt oroa fienden, och orsaken dertill är frånvaron af tidsenliga fartyg och tidsenlig materiel. I det fallet är det en slående olikhet mot försvaret till lands. Der är det det erforderliga folket, som är svårt att skaffa. Vid sjöförsvaret är förhållandet motsatt. Vi hafva folk, godt folk, tillräckligt med folk, men sakna den materiel, som detta folk kan användas på. Då så är förhållandet, och då det derjemte visat sig ej vara möjligt att med vexlande extra anslag kunna anskaffa behöflig fartygsmateriel, har jag med anledning af den möjliga faran af ett uppskot ansett det för min pligt att tillstyrka Kongl. Maj:t att af Riksdagen begära ett ordinarie byggnadsanslag. Den oafvisliga nödvändigheten af ett dylikt anslag, för så vidt man någonsin skall kunna tänka på att skaffa oss ett sjöförsvar, har länge framhållits af marinförvaltningen och nu senast af den komité, som tillsattes i höstas och hvars betänkande blifvit till herrar ledamöter i Riksdagen öfverlemnadt, båda två i full öfverensstämmelse med de åsigter, som redan 1882 uttalades af den

stora komité, som då tillsattes och af hvars ledamöter flere äro vid denna Riksdag närvarande. Denna nödvändighet synes mig så påtaglig, att hvilken som helst, som med allvar vill tänka på dess verkliga innebörd — som helt enkelt icke är något annat än flottans vara eller icke vara — skall hafva svårt att finna någon annan utväg att nå det afsedda målet.

De militära skälen för att icke uppskjuta med anskaffandet af tidsenlig materiel hafva ofta blifvit anförda, och jag nämnde nyss ett bland de viktigaste, som ensamt för sig borde vara tillräckligt afgörande, men jag anhåller att få påpeka ett par andra omständigheter, som vid frågans bedömande må förtjena beaktande. Dervid vill jag särskildt betona den ur ekonomisk synpunkt ytterst viktiga frågan om ett planmessigt ordnande af byggandet.

Ibland de omständigheter, som jag skulle vilja påpeka, ber jag i förbigående endast få nämna *öfningarna*. Man vet hvad som nu för tiden fördras, på grund af den ofantliga utveckling, som sjömaterielen vunnit, för att på ett rätt sätt kunna utföra sjökrigets särdeles svåra konst. Huru vill man väl begära, att man skall kunna på en gammal, föråldrad materiel, som icke har de förutsättningar, som ett nutida krig verkligen kräfver, öfva en personal, som, i långa tider och med mycket skal, ansetts stå i jemnhöjd med hvilken personal som helst i hela Europa. Det är omöjligt att detta kan fortfa. Då man tänker på svårigheten att bibehålla den yrkesskicklighet hos de nuvarande och nära nog omöjligheten att kunna skaffa densamma för de kommande, och då man icke har annat än föråldrad materiel att bjuda på, så måste man med bekymmer se framtiden an. Det är icke minst inom de högre graderna, detta bekymmer gjort sig gällande, ty när det en gång gäller, är det just ur dessa högre grader, som man måste taga de personer, hvilka skola ställas på de viktigaste posterna och hvilka behöfva den rikaste erfarenheten.

Frågan om öfningar, för att kunna underhålla yrkesskickligheten i alla dess olika grenar, hvarför vår gamla materiel ingalunda lämpar sig, är en mycket viktig fråga. Må man icke uppskjuta med anskaffandet af all den tidsenliga materiel, som vi kunna anskaffa. De generaler och öfverstar, för att nu taga ett exempel, som under fredstid icke äro i tillfalle att öfva sig under förutsättningar, som, så mycket som möjligt, likna det verkliga kriget, skola helt säkert göra en bitter erfarenhet, om de befinna sig i spetsen för armén och hafva fienden framför sig. Må man då tänka på denna komplicerade sjökrigsmateriel, som nu för tiden finnes, i jemförelse med den, som var förut, i afseende på sammansättning och användning, och må man tänka på hvad som af erfarenhet och kunskap fordras hos dess befäl, om man skall kunna ur denna materiel taga all den effekt, som den verkligen kan lemna, då den är i enlighet med tidens fordringar.

Man må icke heller förbise den billiga fordran af våra fartygsbesättningar, om de skulle råka i strid, att de icke måtte behöfva möta en fiende under förhållanden, som göra dem allt för mycket underlägsna. Striden skulle då icke blifva lång. Må man dervid tänka på, att de flesta af våra fartyg erbjudas numera icke något

*Anslag till
flottans
nybyggnad.*
(Forts.)

Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)

skydd för en stor del af den stridande delen af besättningen emot ett snabbskjutande artilleri.

Man har sagt: hvad skall det tjena till att anbringa pansar, det finnes ändå icke något sådant, som icke man kan skjuta igenom? Det är visserligen sant. Det finnes svåra kononer, som skjuta igenom hur tjockt pansar som helst, men i en sjöstrid utgöres det största antalet skott, som träffar ett fartyg, af små-projektiler. Det är för dem man är mest utsatt. De stora projektilerna bryta sin väg fram utan hinder, och det är icke emot dem man söker värja folket och den dyrbara delen af fartyget, utan det är emot de små projektilerna, som kunna göra mycket större skada än en stor kanon gör, när dess projektil endast går igenom och lemnar ett hål efter sig.

Hvad kostnaden beträffar kan det icke nekas, att denna, efter våra förhållanden att bedöma saken, är ganska betydlig, i synnerhet om man jemför med hvad denna varit förut. Men fartygen hafva nu en gång blifvit sådana. På alla andra ställen är man van vid dessa kostnader. Vi här i Sverige hafva ännu icke hunnit så långt, vi hafva ännu icke vant oss vid dem. Jag kan nämna, att den summa, som nu fordras för anskaffande af hvad som i betänkan det blifvit framhållet såsom behöfligt för ett betryggande försvar, skulle gå åt för att anskaffa endast 3 af de moderna italienska fartygen. Således må vi säga, att i jemförelse med andra länders äro våra fartyg icke synnerligen dyra.

Vi hafva dessutom den stora tillfredsställelsen att veta, att vi bygga billigare än nästan alla andra länder, och våra första klassens pansarbåtar, hvilka utgöra kärnan af Sveriges försvar, äro, i afseende å sin byggnad och manöverförmåga, icke öfverträffade af något annat lands fartyg af samma dimensioner.

En omständighet, som särskildt är beaktansvärd, är att genom en regulier verksamhet kunna göra dessa fartyg billigare, och jag är öfvertygad om, att totalsumman för anskaffandet af flottans behof skulle blifva med kanske mer än *en* million kronor förminskad, om man på förhand visste, att man årligen kunde hafva att räkna på ett sådant årligen fortgående anslag.

En sak, som är af ganska stor vigt, som icke bör förbises och hvarom historien lemnar oss vittnesbörd, är att på våra varf hafva en öfvad stam af arbetare. Detta är en betydande fördel. Man har på de senaste åren sett, att en ojemn byggnadsverksamhet varit till stort men för varfsdriften, och har det ryckvisa antagandet och afskedandet af arbetare för dem medfört betydliga svårigheter. Äfven för samhällena hafva dessa häftiga och oförutsedda afskedanden haft stora olägenheter. Detta gäller nu företrädesvis Karlskrona. Men det är i alla fall en omständighet, som bör tagas i betraktande.

I afseende å varfven skulle jag kanske här hafva anledning att beröra en sak, som också kan hafva sitt inflytande på kostnaden, den nemligen, att vid byggandet af våra första klassens pansarbåtar det egentligen endast är 4 saker, hvarom vi behöfva anlita den utländska marknaden. Dessa äro: tornkanonerna och deras krut, hylsorna till de snabbskjutande kanonernas projektiler och *pansaret*. Utgiften

för den sista artikeln är naturligtvis den största och betydligt större än för alla de andra tillsammans.

Beträffande pansaret har jag dock all anledning antaga, att det här i Sverige skulle finnas en verkstad, som, efter att hafva inhemtat de nya metoder för pansartillverkning, som tillämpas såväl i Amerika som i England och ej erfordrar de ytterst dyrbara och storartade maskiner, som hittills erfordrats för denna fabrikation, på egen bekostnad skulle försöka åstadkomma inhemsk tillverkning af pansarplåt. Det är dock otänkbart, att detta kan ske, med mindre verkstaden vet sig få en *regulier* afsättning.

Beträffande hylsorna för projektiler till de snabbskjutande kanonerna är icke annat än bristande företagsamhet, som gjort att sådana icke redan tillverkas hos oss. Funnes det mera lifaktighet hos industrien, skulle en sådan tillverkning redan vara i gång, i synnerhet som man här vid lag kan påräkna en betydande afsättning icke endast för flottans räkning utan äfven för landtarmén, ty dessa snabbskjutande kanoner tränga sig allt längre och längre fram bland den materiel, som erfordras för ett krig.

Om dessa två saker, pansaret och hylsorna, kunna tillverkas här hemma, hvilket jag anser icke vara omöjligt, skulle man kunna få en pansarbåt i ordning utan att anlita den utländska marknaden för mer än de 2 kanonerna och det dem tillhörande krutförrådet. Allt det öfriga skulle vi kunna tillverka här i Sverige. Hvilken lyftning skulle icke detta hafva för vår industri, huru många tusen arbetare skulle icke få arbete härigenom? Tanken derpå skulle möjligen kunna bringa en och annan, som, hvad det ekonomiska beträffar, har sina betänkligheter, att låta dessa fara.

Här skulle kunna anföras flere andra skäl, utom dem, som jag redan nämnt såväl här som i mitt anförande till statsrådsprotokollet, men jag vill icke för länge upptaga kammarens tid. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på den föråldrade materiel, som vi nu hafva och som slukar en så stor del af anslaget till flottans underhåll. Denna materiel blir äldre för hvarje år och tager allt mer och mer penningar i anspråk för sitt underhåll. De, som det åligger att svara för materielen, ega icke rätt att låta något förfaras, utan måste se efter, att det hela är i så godt stånd som möjligt och icke förfaller. Denna gamla materiel förlorar allt jemt i stridsvärde, men medför i alla fall ökade kostnader.

Det är vidare en annan sak, som skulle kunna hafva inflytande på denna fråga och det är, att sjöbeväringens öfningar icke låta sig göra, förutsatt att förhållandena inom personalen äro desamma som de nu äro. Till Riksdagens bepröfvande föreligger ett förslag, som framställer huru det skulle gå till att få denna beväring öfvad, så att den i behofvets stund kan göra den nytta, som man med den afsett. Anslaget är visserligen betydligt, men man vill naturligtvis försöka att med detta anslag, 256,000 kronor, vinna det bästa möjliga resultat. Man har inom vapnet i allmänhet antagit, att den af urtima Riksdagen beslutade fördelningen af dessa öfningar på landtförsvaret och på sjöförsvaret skulle vara af en öfvergående natur, endast en provisorisk anordning, till dess man hunnit utarbета något bättre

Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)

förslag. Ett sådant föreligger emellertid nu, och då skulle denna brist, som är af ett ganska stort inflytande på flottans utveckling, enligt min tanke vara hjälpt.

Utom dessa skäl, hvarför vi icke böra dröja med anskaffande af ett sjöförsvär, finnes ännu ett, som jag till sist anser mig böra nämna, och det är möjligheten att kunna försvara och bevara vår neutralitet. Denna fråga är af så stor vikt, att jag tror, att den icke kan tillräckligt högt uppskattas. Jag ber att för kammaren få uppläsa ett par rader, innehållande tankar och uttryck, som äro fullt tillämpliga än i dag, fastän de skrefvos för 12 år sedan. Den stora komitén af 1882 yttrar sig nemligen på följande sätt: »Tillbakadraget inom egna gränser, med ingen sökande tvist, tyckes det väl som borde detta folk ega rätt att sjelft få lefva oantastadt; men att trygga sig ensamt vid denna rätt och att i förhoppning om dess okränkbarhet låta invagga sig i säkerhet, vore visserligen ett sjelfbedrägeri af våldigaste art. Öfver morgondagen råder ingen. Ofreden kan en gång komma och en segrande fiende lär visserligen ej mäta de bördor, han ålägger oss, efter vår förmåga att bära dem.»

Längre fram heter det: »Kunde vi än kransa hela vår kust med befästningar, kunde vi än spärra inloppen till alla våra viktigare hamnar och farleder med minor och stängsellinier, kunde vi såväl der som i skärgårdarnes tränga pass med framgång möta fienden med flytande artilleri, skulle han ändock mellan fästen och spärrade hamnar och utanför skärgården finna blott allt för många beqväma och ostörda punkter för sina tillämnade landstigningsföretag, derest vi icke egde sjögående krigsfartyg i stånd att oroa och försvåra hans förehafvanden. Flottan tillkommer därför äran att upptaga första stöten af anfallet.»

»Men», säger komitén vidare, »ännu en annan omständighet torde icke böra lemnas obeaktad. Vare sig att det gäller en strid för vår sjelfständighet eller blott upprätthållande af vår neutralitet, lär Gotland, denna från moderlandet af hafvet skilda, men för herraväldet i Östersjön så viktiga ö, icke böra lemnas utan försvar, så vida vårt ord vid ett blifvande fredsslut skall något gälla.»

Hvad komitén här säger, kan, som sagdt, tillämpas äfven på de förhållanden som i dag äro.

Vigten af att kunna uppehålla vårt lands neutralitet, tror jag, som jag nyss sade, icke kan skattas för högt. Det är mera sannolikhet att vi skulle komma i krigiska förvecklingar genom underlåtenhet i det afseendet, än genom ett direkt och mot oss utifrån rigtadt anfall. Ett sådant anfall kan armén ensam icke förhindra. Man har därför rätt att säga, att möjligheten att upprätthålla vår neutralitet står i alldeles direkt proportion till effektiviteten af vårt sjöförsvär och lär icke på minsta vis vara beroende af armén, huru väl ordnad denna än må vara.

Med utgående härifrån och med kännedom om den ringa vikt en i Östersjön uppträdande större sjömagt fäster vid vårt nuvarande försvar, och med tanken på, att Riksdagen beslutit förstärka vår armé, och då jag antager, att man icke vill skicka större delen af vår sjöbemannings ombord på den till största delen gamla och föråldrade

materielen emot en väl rustad fiende, torde jag hafva rätt, då jag säger, att det är af allra yttersta vigt för oss, att försöka skaffa all den materiel, som våra tillgångar medgifva.

Vis-à-vis denna anskaffning hafva reservanterna i statsutskottets betänkande i sin motivering bland annat inrymt, att de anse Riksdagen böra hafva pröfningsrätt af användningen af det anslag, som skulle beviljas för flottans nybyggnad. Ja, huru vida Riksdagen skall gå in i pröfning af anslagets användande kan naturligtvis ses ifrån två håll.

I det hithörande statsrådsprotokollet och äfven i den kongl. propositionen är det ganska tydligt påpekadt, att meningens vore att bygga i den ordning och i det inbördes förhållande fartygen emellan, som förekommer i komiténs förslag. Bilagan n:o 9 visar, huru man tänkt sig i detta afseende. För min del tror jag, att Kongl. Maj:t icke skulle hafva någonting emot, om Riksdagen förklarade såsom ett vilkor, att för Riksdagen, vid dess början, framlades det program, enligt hvilket man hade tänkt utföra byggnaderna, förusatt att man hade det byggnadsanslag, som förut är begärtdt.

Att vi nu icke kunna skaffa oss den materiel, som jag nyss talat om, utan ett fast ordinarie anslag, det hafva vi lärt af erfarenheten, och denna har varit ganska lång. Och det torde väl med rätta kunna sägas, att då man har en bemanning och ett folk, som skulle kunna användas, om man blott hade en bättre materiel, kännes saknaden af en sådan smärtsammare än annars.

Under sådana förhållanden och då penningarne till anskaffande af en dylik materiel skulle, som jag nyss nämnde, till största delen tillfalla våra egna industrier och våra egna arbetare, och då dessutom någon särskild finansoperation icke skulle behövas för anskaffandet af det behöfliga, tror jag mig hafva till fullo ådagalagt, att jag har all anledning att hos kammaren vördsamt hemställa, att kammaren för sin del ville bidraga till fullbordande af det försvarsarbete, hvar till början skedde vid 1892 års urtima riksdag. Detta fullbordande är anskaffning af sjöförsvarsmateriel. I det den kongl. propositionen bifogade statsrådsprotokoll äro angifna såväl storleken som kostnaden för den materiel, som, enligt komiténs betänkande, i hvilket jag i hufvudsak instämmer, skulle erfordras för att vi skola kunna skaffa oss ett betryggande sjöförsvar. Huru snart och till hvilken omfattning det skall ske, är naturligtvis beroende på hvad Riksdagen behagar besluta.

Friherre Klinckowström: Mina åsikter rörande det ifrågasvarande anslaget äro tillräckligt kända genom det yttrande, jag afgaf då kongl. statsverkspropositionen i denna kammare remitterades till statsutskottet. Jag gillar i alla hänseenden den begäran om ett fast byggnadsanslag på 2 millioner, som Kongl. Maj:t här framställt och departementschefen så lifligt understödt. Men jag vidhåller min åsigt, som jag den 24 januari angaf, att jag tror att med detta ordinarie anslag på 2 millioner om året kommer man icke långt för att inom rimligaste tid få det nödvändiga behovet af 12 pansarbåtar, omkring 35 minbåtar och 6 avisofartyg fyltdt. Min öfvertygelse är, att skall

*Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)*

*Anslag till
flottans
nybyggnad.*
(Forts.)

denna för upprätthållande af Sveriges neutralitet så viktiga fråga uppskjutas kanske 20 à 30 år, tror jag framtiden kommer att tillropa oss de betydelsefulla orden: *för sent!* Det blir för sent, mine herrar, att tänka på att bygga bara en, och knappt en, pansarbåt om året och inga minbåtar eller avisofartyg. Enligt min mening är det nödvändigt att gå fortare till väga och jag vågar tillropa mina meningsfränder i Andra Kammaren: *att här hushålla på medel det vore en verklig misshushållning.*

Det var därför jag den 24 januari tog mig friheten uttala, och jag vidhåller detsamma nu, att man bör tillse, att flere båtar tillhörande flottans nya materiel måtte kunna åstadkommas än som med det ordinarie anslaget på 2 millioner låter sig göra. Detta skulle lämpligast kunna ske, mine herrar, om Riksdagen beslutade och anbefalde riksgäldskontoret att upplägga ett å riksgäldskontorets, men icke å läntagarnes sida, uppsägbart lån på 40 millioner kronor, som till försäljning utbjödes i mån af årligt behof. Om det t. ex. såldes för 7 millioner årligen, blefve efter 5 år det nämnda behovet afsedt. Detta lån föreslår jag måtte säljas till 10 procent under pari, det vill säga till 90 procent, då räntan för köparne blefve omkring 4 procent, hvilket är en ränta, som nu för tiden erhålles på goda papper. Lånet skulle på det viset lemna effektivt i penningar 36 millioner för 40 millioner utsläppta obligationer, till den kurs jag nyss nämnde. Räntan på lånet kommer naturligtvis att under de 5 första åren ökas med ett mindre belopp hvarje år, men efter dessa 5 års slut och sedermera för all framtid skulle den utgå, efter min beräkning, med 1,600,000 kronor om året. Att för denna jemförelsevis ringa årliga summa erhålla ett, efter våra förhållanden nöjaktigt försvar för våra kuster och kuststäder och för upprätthållandet af vår neutralitet, anser jag visserligen icke vara för dyrt köpt. Ty om krig utbryter och om våra kuster härjas, hafva vi en tillräcklig erfarenhet af historiens vittnesbörd att veta, huru ohyggligt alla våra kuststäder, ja hela kustprovinser kunna blifva af fienden behandlade. Dessa förluster och uppoffringar blifva för oss 10, 20, kanske 30 gånger så stora, som de utgifter, hvilka jag här förordat.

Att dröja med upptagandet af ett sådant lån och med forcerandet af det nödvändiga byggandet af flottans flytande materiel, det vore, som jag nämnde, en ofantlig misshushållning. Jag beklagar, att Kongl. Maj:t icke velat vid denna riksdag, i sammanhang med begäran om det nu ifrågakvarande fasta nybyggnadsanslaget, framkomma med förslag om att på en kort tid, 5 à 6 år, åstadkomma hela den för flottan erforderliga flytande materielen genom upptagande af det lån, som jag här ofvan omnämnt. Må hända har regeringen trott, att det skulle vinna mindre afseende, om regeringen på en gång komme med begäran om ett så stort anslag för flottan och för vår sjömateriel; men jag tror, att detta är ett misstag. Ty Riksdagen bör, enligt min mening, få upplysning om hvad frågan i sin helhet betyder och hvad Kongl. Maj:t kan anse vara nödvändigt och nyttigt att i det fallet begära. Sedan hvilat ansvaret inför landet på Riksdagen och icke mera på regeringen. Men så som regeringen nu framlagt denna fråga om flottans nybyggnad, har regeringen en stor del af ansvaret

att vi icke kunna fortsätta och fullända denna nybyggnad på mindre än 30 år. Det vore icke farligt att upptaga detta lån, ty vi hafva snart, hoppas jag, slutat jernvägsbyggandet i Norrland och då komma icke vidare några medel att behövas för jernvägsbyggnader för statens räkning, och då vore det, om någonsin, nödvändigt att, på det sätt jag nu föreslagit, inom 5 à 6 år få denna för vår neutralitet så viktiga flytande sjökrigsmateriel färdig.

Jag har naturligtvis, rörande mitt förslag, intet yrkande att göra, men får på det lifligaste förorda detta anslag af 2 millioner, som statsutskottets majoritet föreslagit.

Friherre von Otter: Efter det fullständiga anförande som herr departementschefen här haft rörande innebörden och betydelsen af den fråga, som i denna punkt föreligger, kan jag fatta mig jmförelsevis kort. Jag vill emellertid icke alldeles lemna detta tillfälle obegagnadt för att framhålla hvad frågan här egentligen gäller.

Under de senaste 10 åren eller från och med 1884 till och med 1893 har Riksdagen beviljat 11,288,034 kronor till fartygsmateriel och 1,682,800 kronor till artillerimateriel. Enligt det uttalande, herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet gjort till statsrådsprotokollet skulle, i händelse det nu föreslagna fasta anslaget beviljas, alla utgifter icke blott för det egentliga fartygsbyggandet utan jemväl för artillerimateriel och för de sjelfgående minorna bestridas af detta anslag. Sammanlägger jag de två poster, jag nyss nämnde, får jag ett belopp af 12,970,834 kronor, som Riksdagen under de senaste 10 åren beviljat för ifrågavarande ändamål. Denna summa motsvarar sålunda i jemnt tal 1,297,000 kronor om året. Hvad är det nu som Kongl. Maj:t begärt? Kongl. Maj:t begär, att Riksdagen måtte anvisa ett fast anslag på 2 millioner; det är sålunda endast och allenast fråga om 700,000 kronor mer, än hvad Riksdagen i medeltal under de senaste 10 åren anvisat. Och hvilken vikt och betydelse ligger icke på att detta anslag också verkligen af Riksdagen beviljas? Herr departementschefen har visserligen redan betonat denna sak, men jag skall bedja att ännu ytterligare få betona den genom att uppläsa hvad marinförvaltningen i detta afseende sagt. Marinförvaltningen säger:

»att endast genom bifall dertill det blefve möjligt att inom beräknelig tid nå det mål, hvartill sjökrigsmaterielens utveckling syftade, men i sitt beroende af extra ordinarie anslag endast kunde allt för osäkert fortskrida, nemligen ett något så när betryggande sjöförsvär;

att ett fast anslag skulle tillåta upprättandet af kontrakt för längre tid och om större leveranser på en gång samt mer än hittills möjliggöra begagnandet af fördelaktiga konjunkturer och undvikande af mindre gynsamma, hvarigenom skulle ernås en betydlig besparing i utgifter;

att ett sådant fast anslag, till största delen användt inom landet, skulle tillföra dettas näringslif en betydande insats;»

Betydelsen af detta anslag är så koncist och så klart framställt i

*Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)*

Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)

dessas få ord, som marinförvaltningen yttrat, att jag anser dem vara alldeles tillräckliga.

Men på samma gång jag nu yttrat detta, ber jag att också få fästa uppmärksamheten på vådan utaf att fortsätta på den väg, som vi hittills följt. Om icke större anslag beviljas än som under den föregående tiden skett eller som af reservanternas föreslås skall under nästa år beviljas, så är i och med detsamma af Riksdagen uttaladt, att vi icke endast icke vilja göra mer än vi gjort hittills, utan vi vilja allt fortfarande misshushålla på det sätt vi hittills gjort, då vi gå på att år ifrån år underhålla den föråldrade materiel, som vi ega; ty, säga hvad man vill, mine herrar, så är det misshushållning att nedlägga kostnader, som kanske gå till hundra tusentals kronor på olika fartyg, det är en misshushållning att nedlägga dessa kostnader, då man icke dermed kan åstadkomma ett fullt tidsenligt och kraftigt vapen.

Men det är icke endast med hänsyn härtill som det är ett stort önskningsmål att erhålla ett större och fast anslag, utan äfven ur synpunkten att vi i farans stund verkligen må vara i stånd att göra vår pligt. Vid det första tillfälle ett sjökrig utbryter här i vår nord, kommer Sverige att i främsta rummet fordra att flottan gör sin skyldighet. Och hvilken är vid sådant tillfälle flottans skyldighet? Sverige kommer att ställa sig neutralt. Låt oss först antaga, att denna neutralitet är en »enkel» neutralitet, en sådan, hvartill vi i följd af suveränitetsprincipen äro utan vidare berättigade. Vår första skyldighet är då att tillse öfver allt kring våra kuster, att icke en flyende fiende utan trängande nöd eller fara kommer inom vårt lands område, d. v. s. inom de neutrala gränserna, och, om så likväl sker, att afväpna och internera honom. Men huru skola vi kunna afväpna och internera ett eller, hvilket kanske är sannolikare, flera något så när starka fiendtliga fartyg på en gång, om vi icke hafva en materiel, som i någon mån motsvarar vårt behof. Eller låt oss antaga, att neutraliteten är »afhandlad», en sådan som beror af öfverenskommelse med de krigförande magterna. 1854 åtog sig Sverige att förhindra de olika motståndarne från att i våra hamnar införa priser och låta der döma dem och försälja dem. Huru skola vi nu, mine herrar, i fall det gäller att följa vårt eget exempel från förra tider, vara i stånd att uppfylla denna förbindelse, som vi gent emot båda dessa främmande magter iklädt oss, om vi icke hafva en något så när kraftig sjökrigsmateriel? Detta är ju omöjligt, det insen I! Med den materiel vi nu ega, och hvilken för öfrigt är, såsom jag nyss antydde, till stor del föråldrad, med den kan man icke i någon vidsträcktare mån fullgöra sina åligganden. Och kommer man till ett sådant stadium att vi kanske till följd deraf, att vi icke kunna fullgöra våra åligganden såsom neutral magt, blifva intvingade i kriget, hvad hafva vi då att ställa emot för att hindra en fiende att öfvergå till vårt eget land? I detta hänseende vill jag endast här betona, att enligt mitt begrepp ett land, så beläget som Sverige, till största delen omflutet af vatten, men som icke begagnar de medel, detta vatten lem-nar för att stärka sitt försvar, det landet har satt sig i en sämre ställning, än om detta vatten icke funnits. Jag torde icke behöfva

visa riktigheten af denna sats, ty den är sjelfklar. Och lika litet som det kunde vara fråga om, då landtförsvaret stod på dagordningen, att man skulle sätta detta i ordning med uteslutande af artillerivapnet, lika litet, mine herrar, bör det, när det gäller ordnandet af *landets* försvar i dess helhet, kunna komma i fråga att icke göra hvad man kan äfven för sjöförsvaret.

Reservanterna mot utskottets förslag hafva yttrat, att de icke trott det vara lämpligt, att Riksdagen undandrages pröfningen af det belopp, som hvarje år anvisas, äfvensom dess användning», och på denna grund afstyrka dessa reservanter bifall till Kongl. Maj:ts förslag och föreslå i stället, att 1 million må för 1894 anvisas för att bygga ett fartyg af »Sveas» cert. Så till vida delar jag denna af reservanterna uttalade mening, att jag anser, att Riksdagen bör hafva pröfningsrätt icke blott angående de belopp, som skola anvisas, utan äfven, *om Riksdagen vill deraf begagna sig*, i afseende å användningen. Men pröfning af anslagsbeloppet beträffande anslag af här ifrågasvarande art har ju Riksdagen lika fullt, antingen detta anslag beviljas för ett år på extra stat, eller om det beviljas såsom ordinarie anslag, ty statsutskottet går ju hvarje år igenom jemväl alla de ordinarie anslag, hvaruti Kongl. Maj:t icke föreslagit någon ändring, och finnes då någon anledning till minskning i sådant ordinarie anslag har ju statsutskottet i sin hand att föreslå och Riksdagen att besluta sådan ändring. Det är visserligen sant, att det kanske icke är lika lätt att få ett ordinarie anslag nedsatt som att neka ett extra. Men i alla fall är en sådan pröfningsrätt hos Riksdagen befintlig, och då det föreligger ett så tydligt behof som här, kan man ju icke såsom skäl mot anslagets beviljande säga, att icke Riksdagen har denna pröfningsrätt. Beträffande återigen pröfningen, huru dessa medel skola användas, vill jag blott erinra kammaren om, hurusom 1873 Kongl. Maj:t hade begärt anslag till ett fartyg, hvars beskaffenhet angafs. Hvad svarade Riksdagen? Riksdagen svarade, att den ville icke då ingå i någon pröfning, huru de begärda medlen användes, utan gaf medlen i alla fall. Under några senare riksdagar, då det äfven angafs, huru Kongl. Maj:t ungefär ämnade använda de öskade medlen, svarade Riksdagen: vi vilja icke ingå i pröfning af användningen, men förbehålla oss, att Kongl. Maj:t icke bygger fartyg, som kosta mer än så och så stor summa. Beträffande för öfrigt denna pröfningsrätt med afseende å användningen, så är jag fullt öfvertygad — och som herr departementschefen är här närvarande, kan han yttra sig, huruvida icke min uppfattning är riktig — jag är fullt öfvertygad, säger jag, att, om endast en önskan i detta hänsende uttalas från Riksdagen eller till och med inom denna kammare, Riksdagen eller kammaren önskar veta, huruledes för en period af 3 eller 5 år eller något sådant Kongl. Maj:t afser att använda dessa 2 millioner, Kongl. Maj:t skall, innan medlen användas, framlägga för Riksdagen en uppgift derom.

Jag ber äfven att få fästa mig vid reservanternas förslag, att det skulle beviljas 1 million för nästa år, men icke till åstadkommande af sådana fartyg, som Kongl. Maj:t tydligen afsedt, utan till ett fartyg af »Sveas typ». Kan det vara riktigt att, då här en komité af icke mindre än 9 eller 11 sakkunnige personer — jag minnes icke

*Anslag till
flottans
nybyggnad.*
(Forts.)

Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)

så noga hvilketdera det var — alldeles enhälligt vid granskning af den äldre »Svea»-typen kommit till den meningen, att, på grund af senare uppfinningar och senare förbättringar, typen bör i ett par mera eller mindre väsentliga afseenden förändras, kan det då vara klokt, frågar jag, att bevilja 1 million för nästa år att användas till påbörjande af ett fartyg, som sålunda icke längre anses fullt tidsenligt. Rörande det nya fartyget vill jag endast påvisa två ändringar, hvarigenom dess krigsduglighet väsentligt ökats vid jembörelse med fartygen af den äldre typen. Det ena består deruti, att, då de svåra kanonerna i den nuvarande »Svea» stå i samma torn, båda bestrykande hela horisonten med undantag af ungefär 60° på hvardera sidan akter öfver, så är efter den nya typen en kanon placerad i ett torn förut, hvilken bestryker hela horisonten med undantag af 120° (60° på hvardera sidan) akter öfver, medan den andra kanonen, som står akter ut, skulle bestryka hela horisonten med undantag af 120° (60° på hvardera sidan) för öfver. Om det också måste medgifvas, att vid beskjutning rätt för öfver elden icke blifver lika stark som förut, ligger det dock en betydlig öfverlägsenhet hos den nya typen deruti att icke hafva två pjeser i samma torn, två pjeser, som kanske med ett enda skott skulle kunna demonteras, mot att hafva pjeserna i två torn, oberoende af hvarandra, under det bestrykningen blir fullständigare, om ock i en rigtning något svagare. Den andra förbättringen, hvarvid jag vill uppehålla mig, som tillgodoses i den nya fartygstypen, är den, att man får upp eldlinien högre. Går jag på ett stilla vatten, t. ex. på en insjö, der svår sjö icke kan uppstå, är det en fördel att hafva elden lägre, den blir mera bestrykande på detta sätt. Men äfven med den ringa sjöhäfnig, man har på Östersjön, har det visat sig med t. ex. monitorerna, att så snart det blir något litet sjö, är det omöjligt att skjuta, man rigtar in i sjöarna. »Svea» är naturligtvis i detta hänseende betydligt bättre, men det är dock önskligt att ännu ytterligare kunna höja elden litet, och det vore väl synd, om man icke skulle få begagna sig af denna fördel, då den innebar en vigtig förbättring.

Tiden är långt framliden och jag skall icke uppehålla herrarne längre. Jag vill blott tillägga några ord. Om vi skola fortgå på det sätt reservanterna föreslå, vill jag icke, kan jag icke säga, att icke flottan i alla fall skall blifva vid lif, ty äfven under nuvarande förhållanden hafva vi ju lyckats uppehålla henne något så när, men frågan är den: skall flottan fortfara att lefva detta tynande lif, som hon lefvat, eller skall hon känna sig mäktig att som en man i full lifskraft utgå, då fäderneslandet det fordrar? Det är det, som skall afgöras genom Riksdagens beslut i denna fråga. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson, Fredrik: Herr talman, mine herrar! Efter hvad som nu blifvit yttradt såväl från statsrådsbänken som af öfrige talare och efter den ställning Första Kammarens utskottsledamöter intagit, torde denna frågas lyckliga utgång inom denna kammare väl få emotses. Men då frågans slutliga öde antagligen kommer att bero på den gemensamma voteringen, beder jag att för de möjliga ännu

tveksamme få framlägga några af de synpunkter, hvarifrån jag ser densamma.

Som det hufvudsakliga motskålet mot beviljande af ett sådant ordinarie anslag, som af Kongl. Maj:t föreslagits, har framhållits, att Riksdagen härigenom skulle undandragas pröfningen af de belopp, som hvarje år böra anvisas äfvensom deras användning. Det är också på detta skäl Andra Kammarens reservanter grunda sitt afstyrkande. Jag bestrider visst icke Riksdagens både rätt och pligt att i detta som alla andra fall taga reda på användningen af de medel som anslagits, men jag vågar endast vördsamt påpeka att, om Riksdagen begagnar denna sin magt i förevarande fall i allt för stor utsträckning, så att den går in på detaljbestämmelser m. m. för fartygstyper, torde det icke lända till stor fromma för flottans planmessiga utveckling. Jag ber att få belysa detta med ett exempel.

Då 1890 anslag beviljades till en kanonbåt, föregicks detta af en diskussion i medkammaren, i hvilken diskussion de fleste af de talare som förordade anslaget framhöllo, att man äfven borde se denna båts nytta till hufvudsaklig del ur synpunkten af hvad den kunde uträtta i fredens och industriens tjänst, såsom t. ex. isbrytare, bogserbåt, bergningsbåt m. m. Vi fingo en båt och den fullgör hjälpligt dessa sina mångsidiga åligganden, men det vågar jag påstå, att dess värde för flottan i händelse af krig icke är synnerligen stort, utan torde dess plats då kunnat fyllas af något förhyrdt handelsfartyg. Flottans utveckling kan icke vara till fyllest tillgodosedt, om vid fartygs anskaffande skall tagas i betraktande alla möjliga synpunkter. Något kommer då att sättas efter och möjligen blir det krigsdugligheten.

Som motförslag mot hvad Kongl. Maj:t begärt ligger nu hvad en enskild motionär i Andra Kammaren föreslagit angående anslag till en pansarbåt. Motionären föreslår visserligen, att denna båt skall vara af Sveas cert eller den typ, som för närvarande är af alla auktoriteter förordad såsom för oss lämplig, men jag vågar påstå, att det pris, som motionären i frågan vill anslå till båtens byggnad, icke är tillräckligt, åtminstone icke tillräckligt för att få en båt med de förbättringar, som äro nödvändiga och genomförda på de två senast bygda pansarbåtarna af samma klass.

Det har vidare framhållits, att våra utgifter för försvarsverket under de senare åren stigit i hög grad. Detta är nog sant. Men vi böra också besinna, att under många långa år har vårt försvarsväsen i hög grad legat nere, och icke alltid har hvad landets trygghet kraft tagits till utgångspunkt vid anslags beviljande. Nu hafva emellertid landets ögon blifvit öppnade för hvad fosterlandets försvar fordrar. Oss tillhör då att bota de brister, som ännu finnas i vårt försvarsväsen. Må vi vara glada, att vi hafva fått tid härtill utan att krigets hårda lärdomar visat oss hvad vi försummat.

Herr talman, då jag anser, att den största bristen i vårt försvarsväsen skulle afhjelpas genom beviljande af detta fasta anslag, och då jag tillmäter flottan en betydlig del i landets försvarskraft, icke endast derutinnan, att den vid ett utbrytande krig skall mottaga första stöten och genom sitt uppträdande hjälpa landtarmén att fullgöra sin

*Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)*

Anslag till
flottans
nybyggnad.
(Forts.)

pligt, utan äfven med hänsyn dertill, att vi genom flottans biträde äro tryggare för att kunna upprätthålla vår neutralitet, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Flach: Då såväl herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet som en af kammarens mest framstående fackmän nu fullständigt klargjort skälen för Kongl. Maj:ts förslag, kan det nästan anses både otillbörligt och onödigt, att en icke fackman säger något. Men då jag representerar en af östkustens provinser, som flera gånger varit och ännu kan blifva utsatt för en fiendtlig landstigning, brandskattning och sköfling, bör ej anses underligt, att jag finner det nära nog som min pligt att yttra några ord och på samma gång angifva, att jag kommer att rösta för det ordinarie anslaget. Det ser visserligen ganska mörkt ut att det skall kunna lyckas genomdrifva anslaget inom Riksdagen, då ingen af ledamöterna i utskottet från Andra Kammaren, deribland äfven den sjöförsvarsvänlige A. P. Danielson, vill vara med om detta anslag. Men jag vädjar till Första Kammarens patriotism, som aldrig brukar svika, och hoppas, att de ord, som nyss yttrats af herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet samt den framstående fackmannen, skola bidra till att kammaren enhälligt gifver sin röst till detta anslag, och då torde utsigt finnas att få så mycken hjälp från Andra Kam-maren, att det skall kunna genomdrifvas.

Slutligen vill jag endast säga, att jag till alla delar instämmer med friherre Klinckowström i hans förslag rörande ett större lån för anskaffande af sjökrigsmaterielen. Ty jag anser det vara af allra största vikt, att flottan, så snart möjligt är, inom den allra kortaste tid kommer i tidsenligt skick och ur det lägervall, hvaruti den nu befinnes, så att vi kunna upprätthålla en beväpnad neutralitet och få den respekterad af de krigförande magter, som möjligen komma att uppträda inom Östersjön. Herrarne kunna visserligen tycka, att det är en ganska stor summa att upptaga ett lån på cirka 50 à 60 millioner för vårt viktiga sjöförsvars iståndsättande. Men jag frågar er, mine herrar, huru många gånger 50 millioner skall det icke kosta oss, om fienden kommer och brandskattar våra stora städer, förstör vår handel, blockerar alla våra hamnar, bränner och sköflar alla våra kuster? Det kan en fiende *nu* göra utan att landsätta en enda soldat — hvilket vår *nuvarande* flotta ej kan hindra. Då komma vi sannerligen, mine herrar, att bittert ångra, om vi icke beviljat det lån, som möjligen skall komma att begäras. Jag hoppas, att Kongl. Maj:t kommer att framlägga en proposition derom antingen nu eller vid nästa riksdag.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

9—16 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

17 punkten.

Herr von Hedenberg: I statsrådsprotokollet framhålles, att under förutsättning, att det ordinarie nybyggnadsanslaget beviljades, skulle något extra anslag till detta, med undantag för krut och för en del kulsprutsammunition, icke vidare behöfvas. Jag föreställer mig, att kammaren skall, då den nu bifallit Kongl. Maj:ts förslag i förra fallet, också bifalla detta, och yrkar jag sålunda bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Anslag till
artilleri-
materiel för
fartyg.*

Herr statsrådet Christerson: De siffror, som här blifvit framlagda, äro grundade på marinförvaltningens förslag och beräkningar. Jag kan lemna kammaren den upplysning, att det fins ej en enda af dessa siffror, som ej är fullt befogad och grundad på verkligt behof. Man har under de senaste åren, just därför att dessa extra anslag till artillerimateriel för många inom Riksdagen synta vara temligen stora, sökt att på bästa sätt bringa ned dem så mycket som möjligt utan att gå så långt, att man strandsatt fartygen på nödvändig ammunition. Man har lyckats att göra detta på så sätt, att man tagit i betraktande den äldre materielen, som ej kan användas till annat än öfningsmateriel, och beräknat att i händelse af krig lägga denna ammunition till. Men detta ingår i den beräkning, som ligger till grund för Kongl. Maj:ts förslag. Således kan enligt min åsigt icke någon inskränkning göras i detta anslag, utan att man utsätter sig för, att fartygen i händelse af krig skola sakna ammunition.

Utom den rent militära sidan fins det en ekonomisk, som också är värd att taga i betraktande; ty här gäller det ju ett par hundra tusen kronor, och man ser, hurusom Riksdagen många gånger är noga vid beviljande af rätt små summor. Förhållandet är det, att vid köp af projektiler bör kontrakt upprättas om leverans af ett större antal, för att ej omkostnaderna, som äro nödvändiga vid den moderna profningen af projektilerna, skola bli för stora. Jag vill blott nämna, att för hvarje gång, projektiler levereras, användes en försöksplåt, som kronan betalar, därför att man vill så mycket som möjligt lindra leverantörens omkostnader. Man har visserligen den tillfredsställelsen, att våra egna projektiler gå igenom en plåt på 27 centimeter, och det är nog roligt att se, huru de slå plåten i bitar, men det kostar penningar. Derför tror jag, att det vore klokt, att Riksdagen nu beviljade det begärda anslaget, så att man sluppe splittra dessa leveranser i små delar, då hvarje del alltid blir dyrare än annars.

Dessutom ingå i denna summa, 255,500 kronor, speciellt ett par poster, som egentligen bort föras särskildt för att minska slutsummans storlek — för ögat åtminstone. Det är nemligen de två posterna om krut. De utgöra tillsammans 60,000 kronor och äro en fullständig brist, som till följd af de små anslag, Riksdagen gifvit, verkliga för närvarande fins. Det är en brist på krut till de far-

Anslag till
artilleri-
materiel för
fartyg.
(Forts.)

tyg och kanoner, som vi ega, och det kan ej tillverkas här hemma. Under de förhållanden, som tillspetsa sig i Europa, tror jag man gör klokast i att vara beredd, så att man kan begagna hvad man har. Följaktligen skola genast 60,000 kronor användas till krut. Sedan återstå för allt det andra sammanlagdt 40,000 kronor, om utskottets förslag antages. Man kan icke göra något hemma, och dessutom är det äfven åtskilliga andra saker, som ej heller kunna tillverkas i landet, utan måste beställas utifrån. Sådana beställningar böra emellertid göras i så god tid, att man har dem här, innan det dröjer för länge. De komma nemligen ej in i landet, sedan kriget utbrutit, emedan de äro krigskontraband.

På dessa skäl hoppas jag, att kammaren bifaller Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre von Kræmer: Jag medgifver villigt, att utskottets motivering för nedsättning är ytterst knapphändig. Men det fins frågor, som äro så beskaffade, att hvilka skäl för en nedsättning, som än anfördes här i kammaren, skulle de ej verka det minsta, och hvilka skäl, som än anfördes i Andra Kammaren för beviljande af Kongl. Maj:ts förslag, skulle de ej ha någon verkan. Här föreligger ett sådant fall, och jag anser därför, att utskottet kan ursäktas, då det blott helt enkelt sagt hvad meningen är, eller att få den begärda nedsättningen utan att dervid anföra annat angifvet skäl, än att under de föregående åren denna siffra beviljats.

Herr statsrådet, tyckte jag, antydde i sitt anförande nyss, att krutet var det angelägnaste; men han erkände dock, att detta behof blir bestridt äfven med den siffra, som utskottet anslagit. Att de återstående 40,000 kronor skulle bli något knapphändiga till alla de öfriga behofven, inser jag mycket lätt; men jag är icke så säker på, att allt ovilkorligen behöfver anskaffas under år 1894. Emellertid vill jag icke längre upptaga kammarens tid, då jag utgick från den förutsättningen, att hvilka skäl, som man än här anförde för nedsättningen, skulle de vara fullständigt kraftlösa. Men jag har ansett det vara min pligt att, då jag i utskottet varit för det beslut, hvartill utskottet kommit, här äfven yrka bifall till detsamma.

En liten häntydning — ehuru sådana ej bruka välvilligt upptagas här i kammaren — vill jag göra, nemligen att jag ej tror, att kammaren bör göra sig allt för säker på framgång vid den gemensamma voteringen om det nyss diskuterade stora fasta anslaget till flottans nybyggnad, och att ett afslag på den jemförelsevis ringa nedsättning, som här förslagits, måhända ytterligare lägger ett litet strå i vägen för framgången af den sak, som vi alla så lifligt önska.

Således, då jag ej är fullt öfvertygad om, att allt det der ovilkorligen behöfs under år 1894, och jag tror det vara klokt att gå in på denna lilla nedsättning under nuvarande förhållanden, yrkar jag, som sagdt, bifall till utskottets förslag.

Friherre von Otter: Skälen för bifall till Kongl. Maj:ts förslag i den förevarande punkten äro af två slag: det första slaget är af ekonomisk art och det andra af principiel art. Hvad det ekonomiska

skälet beträffar, har redan herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet påvisat, att det vore en uppenbar misshushållning att inskränka detta anslag till 100,000 kronor, såsom här är föreslaget. Hvad angår det principiella skälet, ber jag herrarne, som nyss lemnat sitt bifall till utskottets förslag i 8:de punkten, lägga märke till, att departementschefen förbundit sig, att, om Kongl. Maj:ts framställning i 8:de punkten godkändes, skulle ej vidare någon framställning till Riksdagen göras om beviljande af anslag till artillerimateriel. Följden skulle bli den, att, om man nu bröte mot detta, skulle man tvinga departementschefen att redan nästa år bryta det löfte, han lemnat Riksdagen. Och detta kan icke vara riktigt.

För min del tror jag icke, att det har mycket att betyda för utgången rörande nybyggnadsanslaget, om detta anslag beviljas till sitt fulla belopp eller blott 100,000 kronor. För dem, som äro öfvertygade om nödvändigheten af att få ett fast byggnadsanslag, tror jag ej, att det inverkar det ringaste, om Första Kammaren skulle höja det belopp utskottet föreslagit — hvartill jag yrkar bifall, då jag hemställer om bifall till Kongl. Maj:t proposition.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt och vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning utan förändring; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

18 punkten.

Herr statsrådet Christerson: Med afseende på nedsättningen i denna summa skulle jag, för att ej för mycket taga kammarens tid i anspråk, endast vilja påpeka, att vid denna punkt finnas alldeles samma skäl mot nedsättning som vid den nästföregående. Dock kan jag ej neka till, att det synes mig något eget att sätta ned en så obetydlig summa, som här begärts, emedan det skäl, som jag nyss nämnde, att det nemligen vore ekonomiskt fördelaktigt att fortast möjligt få göra de beställningar, som afses med detta anslag, här förefinnes i om möjligt än större grad, enär det är proportionsvis större projektiler, hvarom här är fråga. Dessutom ber jag få nämna, att dessa projektiler och det krut, som står här omtaladt, äro afsedda för Kungsholms fästning. Denna fästning får, såsom jag hoppas, redan i nästa månad taga emot sina nya kanoner, ytterst kraftiga och goda pjäser, och det är för att de skulle erhålla ett ganska mätligt antal — blott 50 per kanon och det är ej mycket — som man begärt denna summa till fyllnad uti hvad Riksdagen lemnade sista året. Sålunda anser jag det särskildt önskvärdt, att kammaren ville bevilja den här af Kongl. Maj:t begärda summan.

Hvad beträffar det yttrande, som en ärad ledamot af statsutskottet nyss haft rörande den effekt, som en nedsättning i detta anslag skulle medföra, vågar jag icke gifva mig in på ett för mig så terra

*Anslag till
artilleri-
materiel för
fartyg.
(Forts.)*

*Anslag till
artilleri-
materiel
för sjö-
befästning-
garne.*

Anslag till
artilleri-
materiel
för sjö-
befästning-
garne.
(Forts.)

incognita som att bedöma den frågan; men då man icke har någon säkerhet för att, genom att nu afslå detta, eller göra nedsättning deruti, man på andra håll gjorde en motsvarande vinst, föreställer jag mig, att det tör hända ej vore så lyckligt att nu nedsätta detta anslag.

Herr von Hedenberg: Vid detta anslag gälla samma förut-sättningar som vid det förra. Här tillkommer den omständigheten, att det står i statsrådsprotokollet, att anslaget skulle afses till de nya kraftiga kanonerna på Kungsholms fästning, hvartill blott en del behöfliga projektiler nu kunnat beställas och krut endast till en del blifvit anskaffadt. Det synes väl annars naturligt, att, då man har beviljat anslag till kanonerna, man också skaffar dem krut och kulor, allra helst, då det gäller kanoner i denna, så att säga, vår yttersta försvarslinie.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Friherre von Kræmer: Jag är icke så alldeles öfvertygad, att denna punkt är så förtviflad för utskottet, som jag hade äran på för-hand tillkännagifva, och blef sannspädd i afseende på den nästföregående. Saken är den, att Första Kammaren brukar taga hänsyn till, om statsutskottet nästan enhälligt har tillstyrkt en punkt, och jag får därför påpeka, att mot den föreslagna nedsättningen finnes endast en reservant inom utskottet.

Hvad sjelfva saken angår, så hemställer jag, om det är skäl att här afslå en så obetydlig nedsättning som 12,500 kronor. Om det nu också skulle drabba krutet, blefve det en minskning af en tredjedel utaf det för krutet beräknade beloppet 36,000 kronor, eller en tredjedel af de 12,000 kilogram, som härför skulle kunna anskaffas. Hela faran blefve den, att i stället för 12,000 kilogram skulle det icke under 1894 kunna anskaffas mer än 8,000 kilogram — der är hela skillnaden. När nu kammaren i den föregående punkten bifallit 60,000 kronor till krut, hvilket motsvarar 19,000 kilogram, så, i fall här bifalles 8,000 kilogram, vore i sin helhet anslag för 1894 beviljadt till 27,000 kilogram krut. Mig synes, att detta är en rätt vacker qvantitet att börja med! Man kan invända, att det ena är till fartyg och det andra till sjöfästningar, men så skilda äro väl ej dessa delar af sjöförsvaret, att icke, derest den ena sidan ej behöfde begagna allt sitt krut, om den andra behöfde någon förstärkning af sitt förråd, ett tillfälligt utbyte skulle kunna ega rum. Då, som sagdt, statsutskottet nästan enhälligt ansett denna nedsättning kunna göras, vågar jag hoppas, att kammaren skall skänka sitt bifall till utskottets förslag i denna punkt, hvarom jag anhåller.

Herr Boström: Först ber jag få tillkännagifva, att jag ej kan instämma i det uttalande, hvarmed friherre von Kræmer afslutade sitt föredrag, då 17:de punkten förelåg till behandling. Han sade nemligen, att enligt hans åsigt kunde hela det af Kongl. Maj:ts begärda anslaget ej behövas för 1894. Ja, om man resonnerar på det viset, då hemställer jag till kammaren, om man ens bör bevilja något af

de af Kongl. Maj:t begärda anslag, ty icke kan man säga, att de behövas just för år 1894, utan de behövas för försvaret i dess helhet. I det afseendet finner jag därför ett sådant uttalande ej fullt lämpligt. I afseende på samme talares yrkande under denna punkt ber jag att deruti få instämma. Jag tror nemligen, att det ej skulle verka godt för vårt sjöförvar, om en så obetydlig anslagsfråga som denna, hvilken blott gäller 12,000 kronor, skulle dragas under gemensam votering.

Anslag till artillerimateriel för sjöbefästningarne.
(Forts.)

Med anledning häraf tror jag klokheten bjuder, att kammaren bifaller statsutskottets förslag under denna punkt.

Herr statsrådet Christerson: I afseende på de skäl, som den ärade statsutskottsledamoten framfört för nedsättning å detta anslag, skulle jag vilja erinra om det sätt, hvarpå denna anskaffning sker och som gör, att, om man delade på denna kvantitet och lemnade 6,000 kg., eller hvad det nu är, skulle följden blifva, att man finge göra en särskild beställning för denna lilla krutkvantitet. Det har under de senare åren visat sig alldeles omöjligt att kunna få en svensk båt att taga hem detta krut, hvilket ej kan fabriceras i Sverige, och det var sista gången förenadt med betydliga svårigheter att för-må ett främmande ångfartygsbolag att transportera det. Man får betala nya fraktkostnader och en mängd afgifter, som blifva dyrbarare ju flera partier som tagas. Derfor är det naturligtvis en stor vinst att taga så stort parti på en gång, som möjligt är. Ur ekonomisk synpunkt är det alltså oklokt att dela på partiet.

Dessutom — medan jag har ordet ber jag att få göra en liten rättelse. Ledamoten från Blekinge nämnde, att i den kongl. propositionen hade blifvit sagdt, att det icke skulle begäras någon artillerimateriel. Der står dock till *ammunition*, ty det är förut sagdt att till fartygen skulle köpas kanoner och allt hvad dertill hörde. Men man har, såsom äfven påpekats i statsrådsprotokollet, för afsigt att söka förbättra den gamla materielen genom att å densamma delvis anbringa moderna kanoner, och då kan det ju hända, att man kommer till Riksdagen med anhållan om anslag till ett par sådana. Sålunda ber jag få göra den rättelse, att det icke är sagdt, att man aldrig skulle komma tillbaka och begära anslag till artillerimateriel, ty det kan ju inträffa, utan i propositionen står, som sagdt, *ammunition*.

Friherre von Kræmer: Mig synes, att herr sjöministern icke i någon mån vederlagt hvad jag vågat framställa, eller att då ändå här skulle återstå penningar till 8,000 kg. krut, och då vi i förra punkten beviljat medel till 19,000 kg. och man sålunda skulle få anslag till 27,000 kg. för 1894 dels till fartyg och dels till fästningar, kan det väl ej vara så trängande med de återstående 4,000 kg., att ej dermed skulle kunna bero.

Med min vän herr Boström skall jag ej öppna någon strid angående mitt yttrande vid den föregående punkten. Jag lemnar honom full frihet att recensera mig, då han — i den punkt, öfver hvilken klubban redan fallit — understödjer mitt yrkande i den punkt, som nu är i fråga.

*Anslag till
artilleri-
materiel
för sjö-
befästnin-
garne.
(Forts.)*

Jag anhåller, att kammaren behagade taga hänsyn till den framställning, som nu blifvit gjord af två utaf utskottets ledamöter, helst då det, som sagdt, ej finnes mer än en enda reservant mot utskottets förslag.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till punkten.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande den nu föredragna punkten yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalla denna framställning utan förändring.

Sedermere gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes af herr Reuterswärd, som dock, sedan en i anledning häraf uppsatt omröstningsproposition blifvit för justering uppläst, yttrade: Då min uppmärksamhet blifvit fäst derpå, att jag i mitt nit att göra allt hvad på mig ankommer för att stärka vårt sjöförsvar genom att ställa denna fråga under votering möjligen skadar saken, ber jag att få afstå från min begäran om votering.

19—23 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Kammaren åtskildes kl. 3.30 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.